

N:o 23.

Ank. till Riksd. Kansli den 24 April 1880, kl. 12 midd.

*Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7,
öfver Herr F. T. Borgs motion N:o 148 och Herr S.
Axells motion N:o 149.*

Under åberopande dels af några inom Riksdagen fälda yttranden, dels af några af trycket utgifna skrifter, förmäler Herr *F. T. Borg* i sin motion (N:o 148) *om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående åtskilliga förändringar i undervisningsväsendet*, att behovet af vårt undervisningsväsendes ombildning blifver för hvarje dag mera kämbart, och att hans motion därför afser att söka göra denna angelägenhet till föremål för en så vidt möjligt grundlig undersökning från Riksdagens sida, en undersökning hvaraf motionären hoppas att en tidsenlig reform skall varda följden.

Utskottets redogörelse för motionens innehåll torde böra inledas med den erinran, att motiveringen består dels af motionärens uppgifter och reflexioner, dels af utdrag ur en 1875 utgifven skrift om "Svenska statens undervisningsmonopol". Att motionären emellertid gör de ur nämnda skrift hemtade betraktelser och påståenden till sina, framgår dels deraf, att de äro sammanfogade med hans egna, dels af ordalagen å sidan 13, der det, efter flere citat ur anförda skrift, heter: "Sedan jag nu sökt visa, hvarthän det nuvarande undervisningssystemet leder, samt fördelarne af ett nytt" o. s. v.

Motionärens anmärkningar mot det nu varande undervisningsväsendets beskaffenhet gälla väl ej blott de allmänna läroverken, utan

ock både folkskolan och universitetet, men företrädesvis de förra. De fel och brister, han funnit hos de allmänna läroverken, äro väsentligen följande:

I motsats till folkskolan, som hvilar på "nationel" grund, äro, *för det första*, de allmänna läroverken "byggda på annan grund än den nationela, nämligen dels på döda, dels på lefvande utländska språk, i följd hvaraf den bildning, som i dessa läroverk meddelas, blifvit föga motsvarande nationens behof.

Likaledes i motsats mot folkskolan, som är "kristlig", meddela de allmänna läroverken, *för det andra*, en till stor del "hednisk" bildning.

Vidare och *för det tredje*, styres den högre skolan af kyrkan och är en "kyrkans tjensteqviinna"; hon skall "rekrytera kyrkan" och är "i hög mån afsedd att framkalla premierade prester"; i den mån hon "lyckas uppfostra ett dogmatiskt förstenadt slägte. uppmuntras hon med feta pastorat"; genom det "lagiska stadgandet om kyrkobesök" förvandlar hon lärjungen till en "kyrkoträ". Häraf har följden blifvit den, att den högre skolan, "såsom redskap i kyrkans hand, är farlig både för kyrkan sjelf och för nationen", att hon "förrycker sin bestämmeise", att hon kommer lärjungen att "grundligt afsky" kyrkan och, än värre, att hon "ej sällan dödat hans religiösa känsla och hans sedliga öfvertygelse samt derigenom gjort honom till ett lätt rof för synd och last".

För det fjerde anmärkes, att de till städerna sammanförde lärjungarne vid de allmänna läroverken, ej kunna öfvervakas, utan till största delen så godt som lemnas åt sig sjelfve "under de farliga åren af passionernas uppvaknande, frestelsernas påstormning, karakterens och sedernes bildande för lifvet, utan att läroverket med sine timplärare kan i någon väsentlig mån derpå inverka". Mången dukar under i denna strid — motionären "åsyftar här det ofantligt öfvervägande antal lärjungar, som ej hafva sitt hem, der läroverket är förlagdt" — och "ej sällan går den unge ut som vrak på lifvets stora, stormiga sjö."

Då "en förderfvad själ snart förderfvar kroppen, som dessutom genom öfveransträngning och ensidig sysselsättning förlorar kraft och spänstighet", mot hvilket förhållande exercis och gymnastik blott äro "svaga palliativ", blir, *för det femte*, "ett stort antal af allmänna läroverkens lärjungar till helsan förderfvadt."

Den högre skolan är, *för det sjette*, "äfvén i intellektuelt hänseende otillfredsställande och motverkande sitt ändamål". Detta i följd af undervisningsplanens brister, mångläseriet och den ringa valfriheten i fråga om läroämnen. Hvad särskildt den klassiska linien angår, har alltför stor plats inrymmts åt latinet, som ej allenast är ett dött språk,

utan dertill utgör blott "en mellanlänk i språkkedjan samt i fornriks-
het och skönhet står efter grekiskan och flere moderna språk". Isyn-
nerhet latinskrifningen nedtrycker lärjungen. Och detta latinstudium
hvarken skänker lärjungarne någon "tillstymmelse till öfversigt af det
romerska lifvet och kulturen", eller ens grundlägger "någon i minnet
qvarsittande förbildning", hvadan det således ej en gång "fyller det
lägsta ändamålet, det grammatikaliska". Ej mindre oändamålsenligt
bedrifves studiet af de lefvande utländska språken, i det att man före-
lägger alla ynglingar på den reala linien den omöjliga uppgiften att
lära tre moderna språk, ehuru det "nästan uteslutande" är "sjöstä-
dernes köpmän" som behöfva känna utländska språk.

Slutligen och för det sjunde anföres, att alla försök till förbättringar
i undervisningsväsendet skulle väsentligen förfelas, derest ej
"en af allmänna läroverkens värsta fiender", hvilken kallas "statens
undervisningsmonopol genom den kostnadsfria undervisningen", varder
besegrad. Statsmonopolet bär skulden för, att statens undervisning
"hänfaller åt samma fördömelse, som drabbar alla monopol, att lemna
sämre och dyrare produkter, oberäknadt allt annat ondt, som deraf
följer."

Motionären finner sålunda de allmänna läroverken förkastliga, vare
sig att han betraktar dem från den *nationela*, eller från den *religiösa*,
eller från den *moraliska*, eller från den *intellektuella*, eller från den *fysiska*
utvecklingens, eller slutligen från den *andliga näringsfrihetens* synpunkt.

Iunan Utskottet går att redogöra för den »nya organisation» af
undervisningsväsendet, motionären antyder, torde det vara skäl att be-
rigtiga vissa mera väsentliga misstag i de här ofvan refererade an-
märkningarna mot de nuvarande allmänna läroverken.

De allmänna läroverken — säger motionären — hvila ej på *nationel*
grund. Om detta påstående finge fattas såsom blott ett starkt uttryck
af motionärens misshag att i studii-planen se en allt för ringa, och i
maturitetsexamens muntliga del ingen plats uppläten åt modersmålet
och dess litteratur, skulle Utskottet ej tveka att instämma i anmärk-
ningens syfte. Men åtskilliga omständigheter — hvaribland icke minst
den, att motionären ej med något ord antyder, att modersmålet borde
vid våra läroverk bättre än nu tillgodoses — tillåta ej Utskottet att så
fatta motionärens mening. Han synes i sjelfva verket afse, att de främ-
mande språken, såsom varande hufvudsakliga läroämnen, gifva den

bildning, som vid de allmänna läroverken meddelas, en onationel karakter. Utskottet anser en sådan uppfattning hvila på ett missförstånd. Studiet, i de allmänna läroverken, af döda så väl som af moderna språk torde kunna sägas hafva följande gemensamma ändamål: dels att tjena, hvad man plägar kalla, den formela bildningen, dels att grundlägga den språkkänedom som för vetenskapliga forskningar är oumbärlig. Dertill kommer, hvad de lefvande utländska språkens studium angår, det ändamålet att grundlägga en för det alldagliga lifvets så kallade praktiska behof nödig språkkunskap. Att nu detta språkstudium skulle kunna påtrycka den bildning, som vid de allmänna läroverken meddelas, en onationel prägel, förmår Utskottet ej inse. Icke kan bekantskapen med fransk, engelsk eller tysk *litteratur* der blifva så omfattande eller djupgående, att den skulle rubba det nationela åskådningssättet och hos ynglingen inplanta idel främmande, mot den svenska nationalkarakteren stridande föreställningar, fostrade under en annan himmel, vuxna ur en annan jord, danade under och genom en annan historisk utveckling. Motionären erkänner ju sjelf, i fråga om det dock så omhuldade latinstudiet, att icke ens *det* förlänar lärjungen »en tillstymmelse till öfversigt af det romerska lifvet och den romerska kulturen.» Och om studiet af de moderna språken säger han (sid. 9), att »ytterst få (af allmänna läroverkens elever) förvärfva förmåga att läsa en lätt tysk, fransk eller engelsk bok så, att de verkligen uppfatta innehållet.» Derest nu så förhåller sig, hvarifrån och huru komma då de öfverväldigande främmande intryck som sätta en onationel färg på lärjungens bildning? Att det grammatiska och lexikaliska studiet af de främmande språkformerna ej kan en så kraftig verkan åstadkomma, är åtminstone i Utskottets ögon så sjelfklart, att det anser sig böra afstå från det icke lätta företaget att söka bevisa en så enkel sats.

Deremot torde det ej vara alldeles öfverflödigt att påpeka, att den i våra skolor meddelade bildningens "nationela" karakter visst icke tryggas derigenom, att främmande språk uteslutas från undervisningen, att allt hvad der läres meddelas på modersmålet. Innehållet, andan, tendensen af det lästa — vare sig att undervisningen sker på och handlar om svenska eller andra tungomål — lär väl vara det som bestämmer, hvad intryck det unga sinnet uppfångar, hvilka känslor hos lärjungen väckas och näras, hvilka begrepp hos honom utvecklas. Hela Sveriges folk har, för att nämna ett exempel, under långa århundraden tillegnat sig och tillämpat föreställningar, som icke hafva någon nationel rot, nämligen de hårda åsigter om brott och straff, hvilka finnas nedlagda ännu i 1734 års lag. Den mosaiska lagstiftningens grundsatser uppenbara här otvetydligt sin inflytelse, och denna infly-

telse å svenska folkets åskådningssätt och bildning, den har gjort sig gällande genom en kristendomsundervisning, som i väsentlig grad sysselsatt och sysselsätter sig med det gamla testamentet, och som meddelats och meddelas på och genom modersmålet. Långsamt vikande i lagstiftningen, behålla nämnda grundsatser ännu en stor makt öfver sinnena. En med denna inflytelse jemförlig verkan af de döda språkens och de "hedniska" litteraturernas studium känner Utskottet ej inom den svenska bildningens historia. Och ho är den, som skulle kunna falla på den tanken att med denna — hela folkets åskådningssätt och samhällsutveckling omfattande — inflytelse sammanlikna vare sig franska språkets, vitterhetens och filosofiens inflytelse å vår litteratur under frihetstiden och Gustaf III, eller den tyska nyromantikens å fosforisternes glömda snillefoster från detta århundrades början?

Motionären menar vidare att allmänna läroverken, genom den myckna sysselsättningen med latinska och grekiska språken, meddela en "till stor del hednisk" bildning. Utskottet kan ej undertrycka bekännelsen om sin förvåning öfver en sådan beskyllning; det vill ej heller dölja den förlägenhet, hvori det befinner sig försatt af skyldigheten att bemöta ett påstående, efter hvars orsaker det fåfängt spanat.

Till svar å denna motionärens anmärkning må då till en början åberopas hvad här ofvan anförts om den förment onationela undervisningen vid de allmänna läroverken. Om bekantskapen med de hedniska folkens "kultur" blir så ringa och obetydlig, som motionären, enligt hvad redan anmärkts, sjelf uppgifver, hur kan det då låta sig antagas, att intrycket af denna kulturs tankeinhåll, af den antika verldskådningen skulle verka mäktigare på det nittonde århundradets barn, än hela fonden af de religiösa, moraliska och sociala föreställningar, som utvecklats under ett par årtusendens arbete, och som utgöra den andliga atmosfer i hvilken vår tids menniskor lefva, röras och hafva sin varelse?

I och för sig förefaller ett sådant antagande till yttersta grad osannolikt. Må det då stödjas genom hänvisning till sakförhållanden! Men motionären har intet sådant anført, och Utskottet har fåfängt anlitat sitt visserligen ringa mått af skarpsynthet för att speja efter åtminstone skenet af ett skäl för farhågan, att med latinska och grekiska grammatiken hedendomen blifvit bofast i våra lärosalar.

Utskottet befarar, att motionären sammanblandat tvänne vidt skilda tidevarf i kulturhistorien. När, för ett halft årtusende sedan, den romerska och grekiska litteraturens förgättna skatter började framdragas i ljuset, under gränsperioden mellan medeltiden och den nyare tiden, i den tidsålder, som plägar kallas "humanismens", gick verkligt entusiasmen

öfver de nyupptäckta herligheterna derhän, att den stundom, bland lärde vid de italienska hofven, tog en "hednisk" anstrykning. Men det bör ihågkommas, att denna förvillelse till tiden sammanföll med höjdpunkten af den kristna kyrkans förfall, att den var rätt snart öfvergående, och att, medan den bestod, den mera lekte på ytan, än trängde djupt derunder. Och det är en ostridig sanning, att dessförinnan, före de klassiska studiernas uppblomstring, en vida allvarsammare hedendom uppkommit inom kristendomen, nämligen mirakeltro, helgondyrkan, offerhandlingar, tillbedjan af relikier. Allt detta otyg växte upp och frodades utan de "döda språkens" förskyllan under den tidrymd, man nämner "de mörka åldrarne", den tidrymd då "munklatinets" var klassicitetens fulländade karrikatyr, och då det om latinets systemspråk hette: *Græca sunt, non leguntur* ("det är grekiska, det läses ej"). Den grekisk-romerska literaturen har väl öfvat en mycket stor och lätt märkbar inflytelse å ett vida senare tidevarfs menniskor — på dem som förberedde och dem som utförde den franska revolutionen. Men att denna inflytelse skulle hos dem hafva närt någon hedendom, torde ej kunna påstås, så vida ej tilläfventyrs kärleken till det republikanska statsidealet och ett stoiskt dödsförakt skola såsom "hedniska" betecknas.

Om detta är hvad historien lär om den antika literaturens "hedniska" inflytelse på den nyare tidens förflutna århundraden, är då en sådan verkan snarare att förvänta i vår tid, medan det menckliga tankearbetet oemotståndligare än någonsin går sin segerbana fram, från andeligt mörker till andeligt ljus?

Utskottet har visserligen ej glömt, att en frejdad man i vår samtid, ekonomisten Frédéric Bastiat, anklagat de klassiska studierna såsom roten till socialismens och kommunismens samhällsförstörande läror, till föreställningen om statens allmakt och tron på ett ytterligt statsförmynderskaps välsignelse. Men det bör märkas, att beskyllningen gäller de klassiska studierna i ett land, der de spelat och ännu spela en helt annorlunda *exklusiv* roll än i vårt.

Äfvenså må ihågkommas, att pietismen i sin begynnelse drog i härnad mot förgudandet af den grekisk-romerka forntiden, och att i kristendomens tidigare århundraden, flere bland de berömdaste kyrkofäderne med mycken styrka uttalade sin fruktan för den hedniska literaturen. De senares farhågor äro förklarliga dagen efter en svår kamp och en oviss seger, och det torde ej vara alldeles främmande för naturen af den förres skygghet att se spöken på ljusa dagen. —

Om den moraliska vådan af ungdomens sammanförande i städerna har Utskottet ej sport några fakta, som gifva stöd åt motionärens

framställning i denna del. Å andra sidan är Utskottet naturligtvis ej i stånd att åstadkomma en formlig motbevisning. Men en alldeles oriktig uppgift, som motionären i detta sammanhang lemnat, finner Utskottet nödigt att påpeka. Han säger sig afse »det ofantligt öfvervägande antal lärjungar, som ej hafva sitt hem, der läroverket är förlagdt». Detta yttrande saknar all tillämplighet å svenska förhållanden, såsom med tillförlitliga statistiska siffror kan ådagaläggas. På grund af nu gällande »Plan för elementarläroverkens årsredogörelser» inkommo 1877 uppgifter för föregående hösttermin om de närvarande lärjungarnes hemorter, fördelade efter hemort antingen i läroverksstaden eller å annan ort. Enligt en från ecklesiastikdepartementets läroverksbyrå begärd och benäget meddelad tablå hade, höstterminen 1876, af samtliga fullständiga, femklassiga, treklassiga och tvåklassiga elementarläroverks samt tvåklassiga och enklassiga pedagogiers lärjungar: 7,568 hemortsrätt inom, 5,588 utom läroverksstaden.

Huruledes de allmänna läroverken förderfva skolungdomens helse, vill motionären ådagalägga genom följande tvänne uppgifter: »vid Oscarshamns läroverk lida 60 elever af 80 af bleksot», medan i Örebro »73 lärjungar af 489 eller nära 15 procent i följd af sjukdom och annan orsak äro befriade från gymnastik.» Äfven förutsatt, att dessa uppgifter äro tillförlitliga, kan Utskottet ej tillerkänna dem synnerligt stor betydelse, emedan Utskottet förkastar den bevisningsmetod, som på ett eller annat enstaka fall grundar en allmän regel. Och att ett sådant förfarande ej är mer tillåtligt i denna sak, än eljest, tror sig Utskottet kunna ådagalägga.

Till deras tjenst, som önska att så noggrant som möjligt förvissa sig om verkliga tillståndet, vill Utskottet för det första hänvisa till en i ecklesiastikdepartementets läroverksbyrå upprättad, på meddelanden från läroverkens rektorer grundad, »öfversigt öfver lärjungarnes kroppskonstitution och helsotillstånd 1876—1877». Denna tablå, hvilkens resultat ej öfverensstämmer med motionärens åsigt, är allt för vidlyftig, att här kunna intagas; den torde för öfrigt inom kort varda på annat sätt offentliggjord. Deremot anser sig Utskottet böra meddela följande upplysningar om antalet lärjungar, befriade från deltagande i gymnastiköfningarna, hvilka upplysningar Utskottet äfvenledes hemtat ur tabeller, som äro tillgängliga i nämnda byrå.

Hela antalet närvarande lärjungar vid de högre läroverken höstterminen 1877 var: 9,384. Antalet från gymnastik befriade var 775. Siffran förefaller ganska hög, men hennes betydelse ändras ej så litet, när man tillser, hvad hon innebär. I heune ingå dels 43 af "andra

orsaker», än de i tabellformuläret upptagna sjukdomar befriade*, dels ej mindre än 241 för »missbildning» eller för »bräck» befriade. Om det nu skäligen kan antagas, att läroverket ej bär ansvaret för dessa befrielser, så sjunker den anförda siffran från 775 till 491. Och hvad dessa 491 angår, torde för den, som eftersträfvat upplysning om verkliga förhållandet och som vill fälla en rättvis och billig dom, den betraktelsen ligga nära till hands, att läroverket ej nödvändigtvis bär skulden för deras sjukdom eller svaghet, samt att anledningar dertill kunna sökas äfven *utom* läroverken.

De femklassiga läroverkens lärjungeantal höstterminen 1877 var: 3,044. Af dessa voro från gymnastik befriade 191. Frånräknar man, liksom här ofvan, de 86 af »andra orsaker» eller för »missbildning» eller »bräck» befriade, så återstå 105.

Vid de treklassiga läroverken var, samma höst, de närvarande lärjungarnes antal 769. Befriade från gymnastik voro 57, hvaraf 22 tillhörde de tre förut nämnda kategorierna; sålunda återstå 35.

Af de tvåklassiga pedagogiernas 256 lärjungar voro 9 befriade från gymnastik.

Utan att påstå, att dessa siffror ådagalägga det mest önskvärda förhållande som tänkas kan, vågar dock Utskottet hålla före, att de äro tämligen tillfredsställande, och att de i ej ringa mån vederlägga de sensationsromaner om skolungdomens fysiska förderf, som under några år varit moderna.

Några ord må tilläggas om de tvänne uppgifter, motionären meddelat rörande tillståndet vid Oscarshamns och Örebro läroverk. Utskottet som ej känner, från hvilken källa de härröra, anser sig böra meddela de senaste officiella uppgifterna om helsotillståndet vid de två nämnda läroverken, nämligen för höstterminen 1878. Från Örebro meddelas, att af 465 lärjungar 65 voro från nämnda öfningar befriade. I siffran 65 ingå 10 befriade för bräck, en befriad för missbildning. Af återstående 54 voro ej mindre än 27 befriade för sjukdomar i cirkulationsorganerna. Härom anmärker skolans läkare: » — — — uppmärksamheten torde måhända fästa sig vid mängden af sjukdomar inom cirkulationsorganen. Dessa bestå dock hufvudsakligen i hjert-hypertrofier, en åkomma ej ovanlig bland den uppväxande ungdomen, men hvilken vid afhållande från muskelansträngningar oftast så småningom försvinner, hvarför i detta afseende *mycken stränghet iakttagits*, så att äfven de, hvilka endast lida af en obetydlig sådan åkomma, blifvit från öfningarna uteslutne.» — Från Oskarshamn uppgifves för

* Befrielse lär beviljas för förberedelse till afgangsexamen, för nattvardsläsning (vårterminerna), för studier eller öfningar, som ej ingå i läroverkets undervisning o. s. v.

samma termin, att helsotillståndet var i allmänhet godt, samt att 4 lärjungar (hvaraf en för bråck) voro från deltagande i gymnastiköfningarna befriade. Utskottet har derjemte, på begäran från rektor vid Oscarshamns läroverk erhållit följande, af stadsläkaren Holmberger i Februari detta år meddelade uppgifter: »lidande af bleksot och blodbrist» äro, i större eller mindre grad, 43 af läroverkets 76 lärjungar, nämligen 12 af första klassens 16, 12 af andra klassens 21, 12 af tredje klassens 23, 6 af fjerde klassens 12, 1 af femte klassens 4 lärjungar. Dessa siffror utvisa, att det relativt största antalet af bleksot och blodbrist lidande tillhöra första klassen, hvilkens lärjungar endast kort tid tillhört läroverket och i allmänhet ej hafva något hemarbete sig ålagdt, samt att antalet relativt minskas med hvarje högre klass. Det antagandet synes därför ej alldeles sakna skäl, att orsaken mindre är att söka i skolororganisationen och skolarbetet, än i förhållanden, för hvilka skolan icke bär något ansvar.

I sin betraktelse öfver de allmänna läroverkens fel »i intellektuelt hänseende» yttrade sig motionären mot det öfverdrifna studiet af latin. Med den anmärkningen i förbigående, att yrkandet om latinstudiets inskränkning i skolan bör förändras till korollarium till ett annat yrkande, nämligen om förändring af bestämmelserna om de lärdomsgrader och embetsexamina, i hvilka latin ingår som tvångsämne eller för hvilka det utgör kompetensvilkor, instämmer Utskottet i fördömden af latinherraväldet, men detta visserligen på helt andra skäl än de af motionären anförda, hvilka Utskottet ej ens anser för giltiga. Utskottet kan sålunda ej såsom skäl mot latinstudiet erkänna den omständigheten, att latinet skall stå efter grekiskan i »formrikhet och skönhet». Hvad ett språks skönhet angår, så vet ej Utskottet efter hvilka objektiva kännemärken den skall bedömas, och anser bäst att i detta afseende ej söka fälla skiljedom mellan olika tycken. Och hvad angår latinets ringare formrikedom, i jmförelse med grekiskan, uttalar Utskottet, att alle sakkunnige häri skola se ett *pedagogiskt* företräde, samt anser sig i likhet med sådane filologer som J. N. Madvig, J. L. Ussing, P. A. Munch, A. Uppström och J. Grimm, kunna påstå, att en stor formrikedom ej heller *eljest* är något företräde. Utskottet tillåter sig att erinra om Jakob Grimms ord om den formfattiga engelskan: »An Reichthum, Vernunft und gedrängter Füge lässt sich keine aller noch lebenden Sprachen ihr an die Seite setzen». Icke heller motionärens åsigt om latinskrifningen kan Utskottet biträda. Utskottet hyser den åsigt, att flertalet af dem, som nu nödgas att studera latin, böra slippa denna börda. Men Utskottet betvivlar ej, att latinskrifning

är i det allra närmaste oundgänglig för dem, som skola till gagns lära latin, liksom Utskottet anser skriföfningar behöfliga vid hvarje grundligt språkstudium — nämligen såsom hörande till studiets väsentliga öfningar och hjälpmedel. Och om motionären tror, att framlidne professor Ek yttrat sig mot latinskrifning i denna mening, för detta ändamål, så misstager sig motionären ganska betydligt. Latinskrifning åter såsom en högt uppdrifven färdighet för praktiska ändamål, *den* och endast den utdömdes af J. G. Ek. — Lika litet är Utskottet ense med motionären i hans nya uppfattning af »formbildningens» begrepp och hans derpå fotade förkastelsedom öfver latinstudiet. Han säger, att latinstudiet i skolan ej ens grundlägger någon »i minnet qvarsittande» formbildning och »således» ej fyller »det lägsta ändamålet, det grammatikaliska». Så vidt Utskottet känner, har man hittills med formel bildning alltid menat förståndsbyggnaden, utvecklingen af förmågan att tänka — i detta ords stränga, filosofiska betydelse — det är att operera med klara och bestämda föreställningar eller begrepp. Utvecklingen af denna förmåga är ej likartad med vare sig det inlärande af ett antal data och fakta eller det inöfvande af handgrepp, som taga minnet i anspråk ej blott såsom medel för resultatets uppnående, utan ock såsom vilkor för dess bestånd. Man anser, och enligt Utskottets åsigt med rätta det systematiska språkstudiet i allmänhet, ej blott eller särskildt latinets studium, såsom ett godt medel — bland flere andra — för den formela byggnaden i den betydelse, man tillförene alltid fäst vid detta uttryck. Men man antager ej, att denna »formbildning» har något att skaffa med ett mer eller mindre af grammatiska, »i minnet qvarsittande», former.

Utskottets åsigt afviker likaledes från motionärens i fråga om betydelsen af de moderna språkens studium. Valfrihet mellan de språk, i hvilka undervisning meddelas, anser Utskottet för ett stort och väsentligt önskningsmål, men detta ej därför, att det i likhet med motionären ringaktar bekantskapen med främmande språk, utan emedan det önskar, att en grundligare och mera användbar kunskap i dessa språk måtte varda mera allmänt spridd. Huruvida en sådan behöfves blott för »sjöstädernas köpmän», någre »få militärer», »telegrafister och posttjenstemän», och huruvida den eljest endast är nyttig för dem, som vilja »konversera» med »tyske profvryttare», kunde väl måhända öfverlemnas åt den allmänna erfarenheten att bedöma. Utskottet skall likväl i ett annat sammanhang återkomma till denna fråga.

I fråga slutligen om statens »undervisningsmonopol» strida motionärens uppgifter i mycket anmärkningsvärd grad mot de verkliga förhållandena.

Det är nämligen icke sant, att »staten uppslukat all undervisningsverksamhet och omöjliggjort all täflan», ty enskilda skolor täfla verkligen med statens. Huru många sådana skolor finnas, derom har Utskottet ej varit i tillfälle att förskaffa sig kännedom. Men till belysning och vederläggning af motionärens påstående lär det vara nog att påminna dels om det förmodligen väl bekanta sakförhållandet, att för närvarande finnas fem enskilda skolor, hvilkas föreståndare af Kongl. Maj:t berättigats att låta anställa mogenhetspröfning för afgang till universitetet, dels derom att dessa 5 läroverk höstterminen 1878 räknade 1,126 eller, med afdrag för dem som tillhörde de »förberedande» klasserna, 855 lärjungar.

Det är Utskottet ej obekant, att enskilda läroverks ansökan om dimissionsrätt blifvit afslagen, men hvarför Utskottet ej häri ser något hot mot den »andliga näringsfriheten», torde framgå af följande. Genom resolution af den 30 december 1863 afslog Kongl. Maj:t sådana ansökningar från Upsala lyceum och enskilda realskolan i Lund. Man torde böra medgifva, att vederbörandes varsamhet, när det första gången kom i fråga att tillämpa en helt ny princip, ej kan väcka synnerlig förundran, helst när man, med de fordna »studentfabrikerna» i minne, tager i betraktande de omständigheter, under hvilka den nya principen skulle sanktioneras. Det ena af de två anförda läroverken räknade blott 14 lärjungar, för hvilka en strängt ordnad klassfördelning och klassundervisning ej kunde ega rum, hvarjemte i öfrigt läroverkets bestånd syntes vara föga betryggadt. Vid det andra var, såsom orden lyda i den Kongl. resolutionen, »ledningen ej uppdragen åt en för längre, eller ens för bestämd tid utsedd rektor» hvadan således — förutom lärarepersonalen — »äfvén rektorsbefattningen, på hvars omsorgsfulla och planmässiga handhafvande, synnerligast der skolans ordning ej är genom lag faststæld, stor vigt ligger, när som helst kan komma att ombyta innehafvare.» För öfrigt fans vid denna skola hvarken indelning i klasser eller antagen undervisningsplan. Hon torde närmast hafva framkallats af de tillfälliga förhållandena under öfvergången från studentexamen vid universitetet till den nya mogenhetsexamen. Samma dag, då ifrågavarande ansökningar afslogos, vardt enskilda realgymnasiets i Göteborg anhållan om dimissionsrätt bifallen.

Eljest känner Utskottet blott ett tillfälle, då Kongl. Maj:t definitivt afslagit en ansökan om dimissionsrätt. Men detta afslag (resolution af den 9 Augusti 1872) lär hafva berott på de inlemnade ansökningshandlingarnas alltför ofullständiga och alltför litet upplysande beskaffenhet — en brist, som ej ens domkapitlet i den stad, der läroverket fans, kunde afhjelpa.

Tvänne andra afslag inneburo blott ett uppskof. Det första (1862) föranleddes deraf, att den nyss utkomna stadgan om afgangsexamen af den 11 April nämnda år icke skulle tillämpas förr än från och med år 1864: ansökningen förnyades längre fram och bifölls (den 23 Oktober 1863). Det andra åter orsakades deraf, att den sökande skolan ännu ej var i tillfälle att förbereda sine lärjungar till maturitetsexamen: när detta vilkor var uppfyllt, förnyades ansökningen och bifölls.

Af denna öfversigt torde varda klart, att det sätt, hvarpå Kongl. Maj:ts behandlat ansökningar från enskilda läroverk, om dimissionsrätt, alldeles icke förestafvats af omsorg om det förmenta statsmonopolets upprätthållande.

Förment, säger Utskottet, och detta med full afsigt. Ty från maturitetsexamen och universitetsstudier är *ingen* utestängd, om han än icke en enda timme satt sin fot i ett statsläroverk. Det är icke sant, att staten stadgat »pröfningar i oändlighet, i hvilka först och främst fordras att hafva helt eller delvis genomgått dess elementarläroverk». Staten har i sjelfva verket *icke* stadgat *någon enda* pröfning, vid hvilken fordras att hafva helt eller delvis genomgått statens elementarläroverk. Utskottet har ej haft tillfälle att så noggrant studera den svenska skollagstiftningens historia, att det vågar afgöra, huruvida någonsin ett sådant påbud funnits, eller ej; men det tilltror sig att uppgifva, att det åtminstone ej existerat i den tid, som ligger inom nu lefvande människors minne.

Det är följaktligen onödigt att yrka, att enhvar, »hvarsomhelst han erhållit undervisning», må ega rätt att deltaga i maturitetsexamen (sid. 12). Stadgan angående afgangsexamen af den 11 April 1862, § 16, utvisar — hvad för öfrigt torde vara någorlunda allmänt känt — att den, som åtnjutit enskild undervisning och önskar att afgangsexamen undergå, derom eger att göra anmälan hos rektor vid det högre läroverk, der han åstundar examen aflägga, att till sådan anmälan skola fogas intyg om ålder och god fräjd m. m., äfvensom att chefen för ecklesiastikdepartementet sedan bestämmer, vid hvilka läroverk enskildt undervisade lärjungar skola examineras.

Innan Utskottet lemnar frågan om det förmenta »undervisningsmonopolet», torde det ej vara ur vägen att erinra om Kongl. Maj:ts cirkulär af den 29 Maj 1874 angående rättighet för lärare vid enskilda läroverk att, efter vunnen befordran till tjänst vid statens elementarläroverk, få beräkna sig till godo den tid, de vid enskildt läroverk tjänstgjort — en förordning, som för visso ej skulle hafva kommit till stånd och icke skulle ega någon rimlig mening, derest det af motionären omförmälda monopolet funnes till i verkligheten.

En *annan* fråga är den, om staten gjort nog, gjort allt hvad på en gång bildningens och statskassans välförstådda intresse kräfver, för att uppmuntra och underlätta uppkomsten af enskilda elementarläroverk. Utskottet tvekar ej att nekande besvara denna fråga. Men det tvekar också lika litet att uttala sin vissa öfvertygelse, att Riksdagen och Regeringen komma att fortgå vidare på den redan beträdda banan. Derhän syftande motioner, väckta i Andra Kammaren å 1874 och 1875 årens riksdagar, hafva visserligen fallit, men deras syftemål har ej underkänts såsom vare sig betydelselöst eller olämpligt.

En *annan* fråga är också den, huruvida ej lärjungarnes afgifter i statens läroverk böra väsentligen ökas. Härutinnan är Utskottet med motionären ense, ehuru Utskottet ej därför underkänner vigten af de betänkligheter, som erfarne och bildningens sak varmt tillgifne män anföra mot en sådan åtgärd. Utskottet vill ock tillägga att, ehuru det i princip gillar förslaget om elevavgifternas höjning, det anser ett beslut härom både påkalla vissa undersökningar, som ännu återstå att göra, och förutsätta varsamhet och måtta.

Efter att hafva dels redogjort för, dels i vissa väsentligare punkter bemött motionärens anmärkningar mot de nuvarande allmänna läroverken, öfvergår Utskottet till ett försök att sammanfatta grunddragen af den »nya organisation», han föreslår. Utskottet finner sig emellertid först böra påpeka, att möjliga misstag i denna redogörelse ej torde böra räknas Utskottet till last, emedan motionären, som enligt eget medgifvande (sid. 15) endast *antyd*t riktningen, har tecknat sin plan i så obestämda och sammanflytande konturer, att Utskottet mer än en gång tvekat om hans verkliga syfte.

Af de nuvarande allmänna läroverken vill motionären blott behålla, såsom »statsskola», de fullständiga läroverkens sjetta och sjunde klasser. Statsskolans elever skulle i allmänhet erlägga »full betalning för undervisningen», dock att mindre bemedlades barn, som visat ovanliga anlag och håg för studier, skulle, ända till 25 procent eller mer af hela lärjungeantalet, erhålla friplatser och uppmuntras genom stipendier, hvartill »den betalning, som för undervisningen i allmänhet lemnades», antages lemna tillgång. Om undervisningen i denna »statsskola» har Utskottet ej i motionen funnit några andra antydningar, än att valfrihet mellan språken bör medgifvas, och att, om »de döda språken» skola bibehållas i skolan, undervisningen i latin må ega rum utan skrifning.

Lärarne vid statsskolan böra »hafva aflagt högsta lärareprof i den kunskapsgrupp, läroverket eventuelt sysselsätter sig med».

Här torde lämpligast omnämnas, hvad motionären föreslår i afseende å universitetet:

Universitets-undervisningen bör visserligen, enligt motionärens mening, »företrädesvis afse lärjungens behof af kunskaper för olika embetsverk o. s. v.», men pröfningen för inträdet vid embetsverken bör vara embetsverken sjelfva förbehållen; examina och grader i filosofiska fakulteten böra anordnas för vissa mindre grupper af vetenskaper: latinet bör utgå ur prest-, läkare-, jurist och kansliexamina, ja endast bibehållas i examina för lärare i grekiska och latin. —

I stället för de nu varande högre folkskolorna, pedagogierna, samt lägre och högre allmänna läroverken — undantagandes de sistnämndas två högsta klasser — böra efterhand inrättas femklassiga, äfven kallade »fullständiga» folkskolor. Motionären antager ej att sådana skulle inrättas i alla kommuner, men väl i »de flesta större och i mindre genom förening af flere.» Tillsvidare förutsätter han, att »folkskolan i allmänhet är treklassig». Han förutsätter ock (sid. 10), att blott »de högsta klasserna» af den fullständiga folkskolan kunna förekomma. Hur denna sist nämnda förutsättning, enligt hvilken kommuner synas kunna underlåta att inrätta de lägre klasserna, rätteligen bör förstås, måste Utskottet lemna derhän.

Beträffande undervisningen i den nya femklassiga folkskolan antydes intet annat, än att »den tidsödande och förslöande katekesutläsningen» bör afskaffas, och att »det väsentliga i helsolära, affärlära, lagkunskap och statskunskap» der bör meddelas.

I fråga om sambandet mellan de femklassiga folkskolorna å ena, samt allmänna läroverken (= deras nuvarande två högsta klasser) och specialsolorna å den andra yttras, att i de nya folkskolorna »allmän bildning borde kunna vinnas till omkring 15:de året, hvarefter lärjungarne borde vara mogne att öfvergå till de allmänna läroverken, till tillämpningsskolor för åkerbruk, industri, handel, sjöfart, militärväsende o. s. v.».

Hvad den nya organisationens ekonomiska sida vidkommer, uppgifver motionären, att nya omkostnader för statsverket — som skulle »underhålla eller understödja» de femklassiga folkskolorna — ej behöfva befaras. Full betalning för undervisningen i statsskolan bör nämligen räcka till understöd åt folkskolorna, till löneförhöjningar åt lärare samt till stipendier åt obemedlade lärjungar. Hvad särskildt byggnader för den femklassiga folkskolan angår, så skola sådana till en början ej behöfvas, »såvidt de lokaler, som för närvarande begagnas af de full-

ständiga allmänna läroverkens 5 klasser, pedagogier samt 5- och 3-klassiga läroverk och högre folkskolor komme att öfverlätas till bruk åt den nya femklassiga folkskolan.»

Om »lärarebildningen» yttras, att den femklassiga folkskolan bör hafva "två kategorier lärare, den ena motsvarande den nuvarande folkskolans, den andra allmänna läroverkens, till och med 5:te klassens lärare, dock ej lektorer".

Om skoladministrationen i allmänhet föreslås, att den bör skiljas från domkapitlen och ecklesiastikdepartementet samt "utgöra en särskild skolministère", och — hvad särskildt folkskolan angår — att styrelsen öfverflyttas till kommunalstyrelsen, att pastors sjelfskrifna ordförandeskap i skolrådet upphör, att skolkomitéeer, tillsatta af landstingen, öfvertaga domkapitlens befattning med folkundervisningen, undantagande uppsigten öfver seminarierna, för hvilka Kongl. Maj:t utser styrelse.

På grund af den kritik af de nuvarande läroverkens beskaffenhet och af den reformplan, hvilkas väsentliga innehåll Utskottet — till förebbyggande af missförstånd, så mycket som möjligt med motionärens egna ord — sökt sammanfatta, föreslår motionären, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes

framlägga förslag dels till ombildning af vårt undervisningsväsende i den af motionären "antydde riktning", dels till öfvergångsform, samt meddela Riksdagen förslag om terminsafgiftens höjande.

Närmast i ordningen torde det nu föreligga Utskottet att tillse, i hvilken mån de reformer, motionären föreslår, äro egnade att afhjelpa de brister i det nuvarande undervisningsväsendet, som han anmärkt. Utskottet behöfver naturligtvis ej, i detta sammanhang, yttra *sin* mening om dessa bristers tillvaro och större eller mindre betydelse, och Utskottet bör ej efter *sin* åsigt härom bedöma motionärens förslag. Här kan det endast komma an på, huruvida *motionärens plan* väl motsvarar *det ändamål* som *han* för sig uppställt, och afhjelper *de* brister, som enligt *hans* förmenande tarfva att botas.

Först förekommer då det af motionären anmärkta felet, att de allmänna läroverken meddela en onationel bildning. Detta fel skall, så vidt af motionen tydligt framgår, undanrödjas endast derigenom,

att ingen undervisning i främmande språk meddelas i den femklassiga folkskolan. Måhända kan, ehuru motionären derom ej uttalar sig, såsom stöd för den nya folkskolans nationela riktning vidare anföras, att "lagkunskap" bör få en plats bland dess läroämnen. Äfven om Utskottet kunde vidgå — hvad det i sjelfva verket måste förneka — att studiet af främmande språk i och för sig är vådligt för undervisningens nationela karakter, skulle det nödgas underkänna den garanti för det vackra nationela syftet, som motionären sökt i nämnda språkstudiums uteslutande ur den nya, för "allmän bildning" afsedda folkskolan, emedan denna garanti är rent negativ; och derest en annan garanti sökes i svensk lagkunskap, måste Utskottet bekänna sitt tvifvel, att detta läroämne passar för barn under femton år, och sin förmodan att det svårligen kan på allvar blifva fråga om att i folkskolan införa detsamma. Af de öfriga nya läroämnena i folkskolan — helsolära, affärslära och statskunskap — torde de två förstnämnda näppeligen hafva någon särskildt "nationel" karakter, och det tredje, redan ifrågasatt att införas i elementarläroverken, torde flerstädes ingå i deras undervisning, åtminstone i samband med historia och geografi. I öfrigt förstår Utskottet ej uppdaga någon enda af motionären föreslagen åtgärd, afsedd att förvissa den nya folkskolans lärjungar om en mera "nationel" bildning, än de allmänna läroverken nu meddela.

Dernäst följer att betrakta skyddsmedlen, i den föreslagna folkskolan, mot den "hedniska" bildning, som allmänna läroverken anses främja, och mot den af motionären omförmälda, ytterligt förderfliga religionsundervisningen. Derest så är, att de allmänna läroverken, genom latin och grekiska, fostra till hedendom, så erkänner Utskottet, att motionären i denna punkt träffat rätt, då han utesluter latin och grekiska från de nya läroverken; och Utskottet har om denna sak intet vidare att tillägga till hvad redan förut är anfördt, än att motionärens nitälskan mot den hedniska bildningen stannar på halfva vägen, då han ej yrkar, att de döda språken måtte förvisas äfven från statsskolan och universitetet. Hur motionären åter tänkt sig, att religionsundervisningen i den nya folkskolan skall undgå att leda till de rysliga följder (s. 5—6), den uppgifves medföra i de allmänna läroverken, derom har Utskottet ej varit i stånd att komma till klarhet. Motionären antyder visserligen, att den "tidsödande och förslöande katekesutanläsningen" bör afskaffas, men huruvida härmed afses, att religionsundervisning bör uteslutas ur folkskolan och denna förvandlas till konfessionslös, eller att en annan och bättre religionsundervisning, än vare sig folkskolans katekesutanläsning eller allmänna läroverkens "dogmatiskt förstenade" lärosätt, der bör ega rum, derom erfar man ingenting. Skulle det senare alternativet afses, och förutsätter således motionären, att öfver-

hufvud en god religionsundervisning *kan* åstadkommas, så inser Utskottet, hvarken af hvad skäl det icke skulle gå för sig äfven vid de allmänna läroverken, ej heller att man, på grund af religionsundervisningens dåliga beskaffenhet i dessa läroverk, behöfver tillgripa det nog heroiska medlet att afskaffa *dem*, i stället för att blott förbättra *den*. Detsamma gäller om den "obligatoriska kyrkogången": är det den, som orsakar de fruktansvärda verkningar, motionären omtalar, så behöfver ju blott den afskaffas eller större frihet medgifvas, hvilken ändring af läroverksstadgans § 47 mom. 4 i alla händelser är ett mindre vidtutseende och kinkigt företag, än nästan fullständig indragning af vårt lands allmänna läroverk och genomförandet af den "nya organisation", hvilkens riktning motionären antydt.

I tredje rummet har Utskottet att skärskåda, huru motionärens förslag undanrödjer den moraliska våda, hvarmed stadslifvet hotar den, enligt motionärens antagande, "ofantligt öfvervägande" del af skolungdomen, som ej har sitt hem, der läroverket är förlagdt. Såsom förut anmärkts, är det ej ett ofantligt "öfvervägande" antal, utan vida mindre än hälften af de allmänna läroverkens lärjungar, som ej har sitt hem i läroverkstaden. Men *om* detta betydliga mindretal verkligen hotas af, och många falla offer för stadslifvets faror, så är motionärens syfte att råda bot för denna olycka värdt allt erkännande. Man kan likväl ej undgå att besinna, att hans förslag om femklassiga folkskolor på landsbygden endast tjänar ungdomen under femton års ålder, och att han icke ifrågasätter att från städerna till landsbygden förflytta vare sig de högre elementarklasserna, eller de många specialskolorna (för att ej tala om universiteten), således icke *de* läroanstalter, hvilkas lärjungar just befinna sig i, hvad han kallar, "de farliga åren af passionernas uppvaknande, frestelsernas påstormning, karakterens och sedernas bildande för lifvet". Motionärens förslag synes därför taga barnen i sitt hägn mot en inbillad, men fortfarande öfverlemna ynglingarne åt en måhända verklig fara.

Hur skall vidare den nya folkskolan förebygga den förderfliga inflytelse å ungdomens fysiska lif, för hvilken motionären anklagar de allmänna läroverken? Motionären talar om "öfveransträngning och ensidig sysselsättning", om "försummadt kroppsligt arbete, stora kurser och ett oerhördt mångläseri", såsom orsaken till den högre skolans otillfredställande beskaffenhet "i fysiskt hänseende". Utskottet frågar sig härvid, om dessa fel *icke kunna afhjelpas* vid de allmänna läroverken, samt om de *icke kunna innästla sig* i den femklassiga folkskolan. Om, såsom Utskottet antager, båda frågorna måste besvaras med *jo*, är det svårt att inse, att den nya organisationen vare sig behöfs

eller innebär någon borgen för skolungdomens fysiska väl. Är då det senare åtminstone sannolikt på grund af de säkerhetsmått, motionären föreslår? Han nämner *åtskilliga* ämnen i den fullständiga folkskolekursen, hvilka ej ingå i de allmänna läroverkens undervisning: "mångläseriet" synes därför ej ligga fjerran. Han föreslår intet om "kroppsarbete", och hvar finnes säkerheten mot "stora kurser", "öfveransträngning och ensidig sysselsättning"? Endast i uteslutandet från den nya skolan af språkstudium synes förhoppningen vara att söka om den nya skolans äfven fysiskt pånyttfödande kraft. Och härmed nalkas vi till slut frågan om de brister "i intellektuelt hänseende", som vidlåda det allmänna läroverket, men hvilka den nya skolan skall varda qvitt. Äfven här inskränker sig motionärens förslag till ett yrkande, som i motionen nog mycket antagit karakteren af ett universalmedel: bort med studiet af främmande språk! Utskottet anser sig ej böra underlåta att något närmare granska dess halt.

Motionären frågar: "hafva vi på vårt modersmål ingen vetenskaplig litteratur, inga skalder?" Utskottet anser sig ej underskatta modersmålets vare sig lärda litteratur eller vitterhet, därför att Utskottet ej anser ett fätaligt folk ega eller kunna ega en sådan rikedom af materiella och andliga krafter, att det är sig sjelft nog och för sin kulturutveckling ej behöfver anlita och göra sig till godo andra nationers odling. Utskottet vågar till och med tro, att äfven de stora nationerna ej besitta en sådan sjelftillräcklighet — hur stor skilnaden än i detta hänseende må vara mellan ett folk om 4 till 5 och ett annat om 40 till 50 millioner människor — och att äfven för dem den inbilskhet är vådlig, som missaktar och ej bryr sig om att lära känna, hvad å andra sidan gränsen tänkes i de lärdes studerkammare och rör sig i mängdens sinne. Den åsigt, åt hvilken en ledamot af Franska akademien för tio år sedan gaf ett så energiskt uttryck, då han till "lediga stunder" hänvisade studiet af främmande lefvande språk, och då han betecknade såsom "papegojor" dem, hvilka förvärfvat färdighet att tala ett annat språk än modersmålet — denna åsigt, tillförenej ovanlig bland hans landsmän, har i märkelig grad fått vika efter det krig, som lärde fransmännen, att det militära principatet i Europa ej längre låg i deras, utan flyttats öfver i en annan hand.

Att vi, en fätalig nation, mindre än de stora kulturfolken kunna undvara främmande bildningselement, och att derföre hos oss en mera allmänt spridd bekantskap med dessa folks språk är af nöden, det är i Utskottets ögon sjelfklart. Och Utskottet vill tillägga, att denna språkkänedom tarivas ej blott för den vanligen s. k. »lärda» forskningen, som enligt det allmänna föreställningssättet ligger mera fjerran

från det »praktiska» lifvet, utan äfven, och ej mindre, just för detta praktiska lufs mångfaldiga verksamhetsgrenar. Hvilket s. k. praktiskt yrke är det väl, som ej i våra dagar hvilar på en grundval af »lärd» forskning, i hvilken vi på intet sätt kunna mäta oss med fransmän, italienare, engelsmän, tyskar? Måne ej jordbrukarens, industriidkarens, ingenjörrens praktiska värf skrida framåt under inflytelsen af de vetenskapliga undersökningar, hvilkas lysande resultat bilda en oupphörligt växande litteratur på de främmande språk, hvilkas studium synes motionären så onödigt? Och ökas ej, i och med vår tids helt nya ekonomiska samhällsskick, i och med dess ifriga internationela täflan, i och med dess på ett så förvånande sätt utvecklade samfärdsel, behovet af en allmännare spridd bekantskap med främmande tungomål? Må man fritt beklaga, såsom en olägenhet och en börda, detta behof, som ej kan förbises i den offentliga undervisningen. Med samma skäl kan man då ock beklaga, att äfven i andra fall de små nationerna måste, för att ej förlora sin lika arfsrätt i det menskliga framåtskridandet, underkasta sig *jemförelsevis* större ansträngningar än de, hvilkas folktal räknas efter tiotal af millioner.

Om denna uppfattning är riktig, har då motionären verkligen genom de föreslagna femklassiga folkskolorna på bästa sätt dragit försorg om den »allmänna», den »medborgerliga» bildningens behof; har han erbjudit en tillräcklig förberedelse åt dem, som från folkskolan skola öfvergå till »tillämpningsskolor» af alla möjliga slag, och hvilka följaktligen i dessa tillämpningsskolor måste, vid sidan af sina specialstudier, börja inhemta elementen af främmande språk; har han uttänkt en grundläggande undervisning af bästa slag för dem, hvilka från folkskolan skola inträda i den »högre» eller »statsskolan» och derifrån öfvergå till universitetet; och hvilar hans förslag på sunda pedagogiska grunder, då han till åldern efter uppnådda femton år förvisar allt studium af främmande språk? Utan minsta tvekan besvarar Utskottet med *nej* alla dessa frågor.

Af det anförda framgår, enligt Utskottets mening, dels att de brister i det nuvarande undervisningsväsendet, motionären framhåller, kunna undanröjas utan någon *omstörtning* af det nu bestående, dels att motionärens nya organisation icke innebär någon garanti för deras afhjelpande. Och härmed kunde Utskottet måhända sluta. Men, i anseende till den å bane bragta frågans omätliga vikt, anser sig Utskottet ej böra undandraga sig att, så fullständigt det förmår, utreda och belysa ämnet. Utskottet går därför nu att taga i skärskådan vilkoren för den nya organisationens verkställighet.

Betraktelsen af den nya organisationens verkställighet synes Utskottet böra omfatta och söka att leda till ett svar på följande fyra frågor:

Erbjuda de nuvarande förhållandena nödiga faktiska förutsättningar för den föreslagna organisationen i den mening, att både det ekonomiska välståndet hos folket är nog allmänt, och intresset för den uppväxande generationens bildning nog starkt, för att tjena till underlag åt de nya femklassiga folkskolorna; är jordmänen förberedd för en sådan plantering?

Har motionären på ett tillfredsställande sätt sammanbundit den nya folkskoleorganisationen med öfriga inrättningar, som skola tillgodose vidare gående, för den enskildes yrkesverksamhet eller för vården om statens angelägenheter viktiga bildningsbehof?

Har motionären anvisat, huru lärarekrafter skola anskaffas för den nya organisationen?

Kan kostnadsfrågan rätteligen i så hög grad, som i motionen skett, lemnas ur räkningen?

Utskottet skall, så godt det förmår, besvara dessa frågor.

Känner man — det är första frågan — känner man i de flesta större kommuner och i ett större antal af de mindre ett verkligt behof af femklassiga folkskolor; finnas der medel och utvägar att inrätta sådana skolor? Vår folkskolestatistik lemna dess värre ej på långt när alla de upplysningar, som för ett fullständigare svar på denna fråga vore behöfliga. Men åtskilligt kan dock af denna statistiks siffror slutas, och i öfrigt lär den personliga erfarenhet, som flertalet af Kammarens ledamöter eger, i väsentlig mån kunna komplettera de statistiska uppgifterna.

Enligt folkskole-inspektörernes berättelser voro år 1876 i folkskolor och småskolor inskrifna 443,912 barn. Af dessa voro vid inspektionen närvarande 270,119. Om graden af skolgångens *regelbundenhet* lemna dessa siffror en ej hugnande antydning. Och besinnar man de flerfaldiga orsakerna till oregelbunden skolgång — hvilka Utskottet ej torde behöfva beskrifva — så varnas man redan häraf mot öfverspända anspråk på folkskolan.

År 1878 voro af egentliga folkskolor, till ett antal af 3,908, ej mindre än 939 flyttande; af 870 mindre skolor 360 flyttande; af 4,403 småskolor 2,135 flyttande. Der förhållandena ännu föranleda, att folkundervisningen lemnas på den ståndpunkt, dessa siffror utvisa, finnas väl der förutsättningarna för motionärens femklassiga folkskolor?

För sistlidet år har Kongl. Maj:t beviljat understöd åt fortsättningskolor till ett antal af ej mer än — 366.

Sedan mer än tjugu år (Kungörelsen af den 23 April 1858), har staten, för inrättande af högre folkskolor, erbjudit understöd till högst dubbla beloppet af hvad dertill i distriktet sammanskjutes, dock ej öfver 1,000 kronor årligen för hvarje skola. För närvarande finnas *tretton* skoldistrikt, som begagnat sig af detta anbud.

Statistiken lemna intet svar på följande frågor: hur många barn lemna skolan utan, hur många efter godkänd afgangsexamen i minimikursen; hvad hafva de inhemtat, som uppgifvas hafva läst öfver minimikursen? Med hänsyn till den senare frågan anser sig Utskottet böra erinra om, att man ej kan fästa synnerligt afseende vid sådana uppgifter, som att bland de öfver minimikursen undervisade barn ej mindre än 128,000 undervisats i historia och geografi. Det är nämligen anledning att antaga, att större delen af de nämnda 128,000 icke lärt sig en liten lärobok i historia och geografi, utan blott några få blad i läroboken, eller att de kanske blott genomläst flere eller färre historiska och geografiska stycken i »läsebok för folkskolan».

Sedan några år eger man, i de officiella rapporterna om de för första gången vapenöfvade beväringsskyldiges kunskap i läsning och skrifning, ett ej ovigtigt bidrag till kännedom om folkundervisningens ståndpunkt. Dessa uppgifter för år 1879 utvisa, att ej fullt 60 procent egde »god färdighet» i läsning, medan något öfver 40 procent voro blott »någorlunda öfvade», samt att i skrifning 27,6 procent egde »god färdighet», 66,3 procent voro blott »någorlunda öfvade», och 6,1 procent »saknade kunskap». Det stora flertalet af de examinerade tillhörde naturligtvis första åldersklassen (födde år 1858), och deras utträde ur skolåldern egde rum för blott 7 år sedan. Säkerligen har folkskolan sedan dess gått framåt, men hennes framsteg hafva lika säkert ej varit några jättesteg.

Utskottet får icke, vill icke öfverlemna sig åt illusioner, som förblanda en bister verklighet med rosenröda förhoppningar, som räkna med obefintliga faktorer, och som locka att tro allt det, man gerna önskar. Utskottet instämmer af hjertat med motionären, då han manar oss att sätta *högt* folkskolans mål. Men så högt vill Utskottet ej sätta detta mål, att det varder förlagdt till den blånande rymden. För sådan färd har Utskottet inga vingar, aktar därför tryggast att hålla sig till jorden, att stanna på de faktiska förhållandenas fasta mark.

I andra rummet skulle den frågan besvaras, huruvida motionären på ett tillfredsställande sätt inordnat sina femklassiga folkskolor i undervisningssystemet. Såvidt Utskottet förmår inse, har motionären isolerat dessa nya skolor från öfriga bildningsanstalter.

Motionären antager, att lärjungarne, när de »omkring 15:de året» utträdde ur den femklassiga folkskolan, skulle vara »mogne att öfvergå till allmänna läroverken, till tillämpningsskolor för åkerbruk, industri, handel, sjöfart, militärväsende o. s. v.»

Hvad då först angår sambandet mellan den femklassiga folkskolan å ena och de till universitetsstudier förberedande »allmänna läroverken» (n. v. klasserne 6—7) å andra sidan, så skulle lärjungen från den förra inträda i de senare utan att hafva undangjort ens det elementar-grammatiska studiet af något enda bland de främmande, lefvande eller döda, språken. Inom fyra år skulle allt studium af främmande språk koncentreras: flera språks formläror i rask följd börja läsas först efter femtonde åldersåret, då minnet ej längre med samma framgång som förut aulitas för sådant ändamål. Utskottet måste beteckna en slik anordning såsom ytterst ändamålsvidrig.

I hvad mån motionärens förslag i öfrigt, med hänsyn till andra läroämnen, afser och medgifver ett verkligt samband mellan den nya folkskolan och det allmänna läroverket, derom är Utskottet ej i tillfälle att uttala någon mening, eftersom motionären visserligen antydt en mängd nya ämnen, som borde i undervisningen ingå, men om de hittillsvarande, med undantag af språken, ingenting yttrat, så att man sväfvar i största ovisshet både om läroämnen och lärokurser i den nya folkskolan. Emellertid är, redan genom uteslutande af språkstudier från den nya folkskolan, sambandet mellan henne och den högre stats-skolan afklippt: den förre kan ej blifva den senares botten och underlag.

Undersöker man vidare, om motionärens löfte, att den nya femklassiga folkskolan skall förbereda till tillämpningsskolor af allehanda slag, verkligen kan uppfyllas, så förekommer:

1) att för inträde vid Tekniska högskolan (enligt stadgarne af 2 Mars 1877) fordras antingen real afgangsexamen från allmänt läroverk; eller latinsk afgangsexamen jemte vitsord om godkända insigter i matematik, fysik och kemi, motsvarande dem som fordras i real afgangsexamen; eller ock en särskild examen, som ådagalägger nyss nämnda insigter i de anförda ämnena samt nöjaktig kunskap i tvänne moderna språk;

2) att för inträde vid Krigsskolan (enligt Reglemente af 14 Augusti 1874) fordras, att hafva undergått fullständig afgangsexamen från allmänt läroverk;

3) att för att antagas till elev vid Skogsinstitutet (enligt Stadgar för de allmänna skogsläroverken af 15 September 1871), fordras afgangsexamen från högre läroverk;

4) att för inskrifning som elev vid Veterinärinstitutet (Reglemente

af 24 Maj 1867) fordras att hafva aflagt sådan examen, som berättigar till inskrifning vid universitetet.

5) att för inträde i Sjökrigsskolan (Stadgar af 27 Mars 1872) fordras elementarkunskaper i tvänne moderna språk.

I de fyra förstnämnda fallen är mogenhetsexamen vilkor för inträde i tillämpningsskola. Den inträdessökande har således behöft anlita det allmänna läroverket (= de kvarstående klasserne 6—7). Men till detta har han ej kunnat omedelbart öfvergå från den femklassiga folkskolan, såvida för inträde i det allmänna läroverket fordras kunskap i främmande språk, utan endast i det fall, att statsskolan inrättas på ett sätt, som Utskottet här ofvan sagt sig anse för oförnuftigt.

Det yrkande och det sträfvande, som redan länge gjort sig gällande, att bringa hela det offentliga undervisningsverkets särskilda delar i verkligt organisk förbindelse med hvarandra, kan Utskottet ej annat än gilla. Men motionärens förslag står, helt visst mot hans afsigt, i öppen strid mot denna tidsenliga tendens, och det skulle, i verket satt, försämra, icke förbättra det n. v. tillståndet. I det afseende, hvarom nu är fråga, synes därför den nya organisationen leda till en *desorganisation*.

I hvilken mån — detta var den tredje frågan rörande verkstäligheten — har motionärens plan anvisat, hur lämpliga lärarekrafter skola erhållas för det helt nya slag af skolor, han föreslår? Allt hvad motionären härom yttrar, inskränker sig till följande: "den nya femklassiga folkskolan har tvänne kategorier lärare, den ena motsvarande den nuvarande folkskolans, den andra allmänna läroverkens till och med 5:te klassens lärare, dock ej lektorer." Han har således förbisett, att de nya ämnen, han vill införa i skolundervisningen — statskunskap, lagkunskap, helsolära, affärslära — förutsätta en helt annan lärarebildning, än den nuvarande.

Ville man i läroverk, belägna i städerna, införa dessa nya ämnen, ej såsom hufvudämnen, utan såsom bi-ämnen med ett ringa antal lärotimmar, låter det måhända tänka sig, att man på de flesta ställen skulle kunna mot någorlunda måttlig ersättning erhålla biträde af läkare för undervisning i helsolära, af jurister för undervisning i lagkunskap. Men det är gifvet, att sådant endast undantagsvis skulle kunna påräknas vid skolorna å landsbygden, d. v. s. det ojemförligt öfvervägande flertalet af de nya femklassiga folkskolorna. Det lär därför få anses oundgängligt, att de, som söka anställning vid nämnda skolor, förvärfvat officiellt vitsordad kompetens att undervisa i helsovårdslära, i lagkunskap, i affärslära. Seminariernas elever inhemta ej sådana insigter, och kunna det ej, med mindre undervisningen vid se-

minarierna ombildas och anförtros åt lärarekrafter, annorlunda förberedda, än nu är fallet. Ej heller ingå de nämnda ämnena i de akademiska examina, som grundlägga kompetens till adjunks- och kollegatjänster och således, enligt motionärens förslag, till lärarebefattningar vid den nya folkskolans högre klasser. Om man nu ock antager, att de ifrågavarande nya ämnena skulle läsas blott i de öfre klasserna, att således nödig insigt att i dem undervisa endast skulle fordras af dessa klassers vid universitetet bildade och examinerade lärare, så blifver i alla fall frågan om den lärarebildning, som den nya organisationen förutsätter, ej så alldeles lätt löst. Det vill synas, som om för detta ändamål en särskild lärareexamen måste vid universitetet inrättas samt, såsom förberedelse till denna examen, alldeles nya lärokurser anordnas, i hvilka den juridiska och den medicinska fakultetens lärare skulle samverka med den filosofiska fakultetens, och hvilka för de förre måste medföra nya, ganska tidsödande åligganden. Ty det är uppenbart, att man ej för kompetens till lärarebefattning vid folkskolans högre klasser kan fordra, *utöfver* de nuvarande villkoren för kompetens till adjunksbefattning vid allmänna läroverken, äfven t. ex. medicine kandidatexamen och examen till rättegångsverken; utan måste väl en mindre medicinsk kurs och en dylik juridisk anordnas, hvartill kommer ännu en, nämligen i det ämne, som motionären, med ett nog ovanligt och till sin betydelse ej närmare bestämdt namn, kallar "affärslära". Hela denna fråga om den lärarebildning, som den nya organisationen förutsätter, har nu motionären lemnat alldeles å sido. Utskottet håller emellertid före, att ett lämpligt ordnande af denna angelägenhet är ingenting mindre, än ett af de nödvändiga villkoren för samma organisations verkställighet.

Återstår att vidröra den fjerde frågan, den om kostnaderna för den nya organisationen. Motionären menar, att "några nya omkostnader för statsverket lära icke behöfva befaras såsom följd af den nya organisationen". Utskottet kan ej dela denna motionärens förhoppning, och det af följande skäl.

Motionären antager, att fullständiga, det är femklassiga folkskolor skulle uppstå "i de flesta större kommuner och i mindre genom förening af flere". Uttryckens obestämdhet tillåter ej Utskottet att afgöra, hvilket antal femklassiga folkskolor motionären tänkt sig. Utskottet måste därför taga sin tillflykt till suppositioner, t. ex. att med "större" kommuner de må förstås, hvilkas befolkning öfverskrider kommunernas medelfolkmängd, samt att man får räkna en femklassig folkskola för hvarje femte "mindre" kommun. Af de 2,381 landskommunerna hade vid 1877 års slut 829 en befolkning, öfverstigande medel-

siffran (1,605 personer). Då motionären antager en femklassig folkskola ej i alla, utan blott i "de flesta" större kommuner, torde siffran 829 kunna reduceras till 500; antalet femklassiga folkskolor i de 1,552 kommuner, hvilkas folkmängd icke öfverskrider medelsiffran, blefve enligt nyss angifna beräkningsgrund något öfver 300. Enligt dessa förut-sättningar skulle man komma till siffran: 800 femklassiga folkskolor på landsbygden. Ville man åter såsom "större" kommuner räkna endast dem, hvilkas folkmängd öfverskrider 3,000 invånare, och hvilka 1877 voro 271, samt räkna en femklassig folkskola för hvarje tionde af de 2,110 "mindre" kommunerna, så får man ett antal af 582 femklassiga folkskolor å landsbygden. Till de alternativa siffrorna torde få läggas minst ett hundratal dylika skolor i städerna.

Hur skulle nu kostnaden för dessa skolor bestridas? Motionären säger, att de borde af staten "understödjans eller underhållas". Huruvida detta uttryck skall så förstås, att motionären lemnar den principfrågan derhän, om alla de femklassiga folkskolorna skulle helt "underhållas" eller blott "understödjans" af staten, eller om han afser att hvardera systemet borde tillämpas allt efter olika lokala förhållandens kraf (såsom med hänsyn till olika välstånd i olika orter och dylikt), är icke rätt klart. Utskottet vill emellertid antaga, såsom från statsverkets synpunkt fördelaktigast, att detta blott skulle understödja de nya skolorna. Om proportionen mellan statsunderstödet och kommunernas bidrag lemnar motionären ej heller någon antydning. Utskottet vill antaga samma proportion, som nu är gällande för bestridandet af folkskolelärares aflöning.

För att kunna bilda sig en något så när approximativ föreställning om beloppet af statens bidrag till en femklassig folkskola, är det nödigt att *åtminstone* söka beräkna hela kostnaden för lärareaflöningen. Skall den femklassiga folkskolan vara femklassig till gagnet, ej blott till namnet, och ersätta fem klasser af det allmänna läroverket, lär hon behöfva minst fem lärare, af hvilka en mot särskildt arfvode förordnas till rektor, utom öfningslärare. Antager man, att tre utgått från seminarium och två från universitetet, att hvar och en af de förra har 600 kronor i lön, hvardera af de senare 2,500 (medeltalet af adjunktslönegraderna), kommer man — rektors och öfningslärares arfvoden *oberäknade* — till en aflöningssumma af 6,800 kronor. Skall staten häraf erlægga två tredjedelar, så varder dess aflöningsbidrag till hvarje femklassig folkskola i rundt tal 4,530 kronor. För 900 folkskolor blifver lönebidraget 4,077,000 kronor; för 682 skolor blifver det nära 2,900,000. Hela anslaget för allmänna läroverken utgör, i nu gällande riksstat, 2,613,000 kronor.

Det torde emellertid med skäl kunna ifrågasättas, huruvida statens understöd åt de nya skolorna kan inskränkas till blott två tredjedelar af lönerna. Öfriga konstnader måste nämligen blifva så betydliga, att få kommuner lära finnas benägna att utan statens hjälp bära dem. Utgifterna för undervisningsmateriel måste ökas, och utgifterna för lärares pensionering kunna ej blifva ringa. Härom har motionären intet yttrat. Deremot har motionären vidrört frågan om byggnader, men endast för att uttala den försäkran, att "nya byggnader för den femklassiga folkskolan ej till en början behöfvas, såvidt de lokaler, som för närvarande begagnas af de fullständiga allmänna läroverkens 5 klasser, pedagogier samt 5- och 3-klassiga läroverk och högre folkskolor komme att öfverlätas till bruk åt den nya femklassiga folkskolan." Häraf framgår, att motionären endast tänkt på *de* lokaler, som behöfvas för undervisningen och öfningarna samt för skolans samlingar, men alls icke på behofvet af *bostäder för lärarne*. Hela resonnementet tyckes således endast afse *städerna*. Men i sådant fall är ju behofvet af nya byggnader för de femklassiga folkskolorna på landsbygden alldeles bortglömdt, ty deras behof af skollokaler lär ej kunna tillgodoses genom anvisning å sådana befintliga i städerna och några köpingar, och behofvet af lärarebostäder å landsbygden lär väl vara oförnekligt. Denna glömska af ett i Utskottets tanke mycket vidtutseende behof förefaller så mycket mera anmärkningsvärd, som en af kärnpunkterna i motionärens förslag är, att den nya organisationens fullständiga, femklassiga läroverk skola till den ojemförligt större delen förläggas på landet (sidd. 6 och 10 i motionen). Men af de skollokaler, motionären anvisar till den nya folkskolans tjänst, finnas på landsbygden endast *tolf* af de tretton högre folkskolornas; och om bostäder för lärarne vid de femklassiga folkskolorna på landet nämner motionären ingenting.

Dessa antydningar torde vara tillräckliga, för att visa, hvarför Utskottet har en annan uppfattning af kostnadsfrågan, samt att kostnaderna för genomförandet af motionärens förslag måste uttryckas i summor, de der ej äro att leka med, icke ens i den på papperet uppgjorda planen till en "ny organisation".

Huruvida det är sannolikt, att *kommunerna* skola finnas hågade att underkasta sig den mycket dryga tillökning i kostnaderna för folkskoleväsendet, som motionärens förslag tydligen förutsätter, på den frågan har han ej inlåtit sig. Han åtnöjer sig med att tillse, att *statsverket* ej skall drabbas af några "nya" kostnader. Utskottet går nu att undersöka det sätt, hvarpå han vill nå detta mål.

Den utväg, motionären anvisar, torde näppeligen kunna godkän-

nas. Den består helt enkelt deri, att lärjungarne i "statsskolan", hvarmed i motionärens plan förstås de två högsta klasserna af nuvarande allmänna läroverk, skulle erlägga "full betalning för undervisningen". Denna "fulla betalning" skulle "icke allenast räcka till understöd åt uppkomna femklassiga folkskolor, utan ock till löneförhöjningar åt lärare, samt till stipendier åt obemedlade lärjungar". Frågar man, i hvilken siffra den "fulla betalningens" belopp bör uttryckas, svarar motionären (sid. 15), att terminsafgiften bör sättas till 50 kronor.

Till en början tillåter sig Utskottet att erinra, att enligt dess uppfattning med "full betalning" ej annat rätteligen kan menas, än att lärjungarne i statsskolan böra till fullo — hvarken mindre, ej heller mer — gälda, hvad från statsverket för deras undervisning utbetalas. Ty sattes elevernes afgifter högre, än statsskolans upprätthållande jemnt och rätt kräfde, så toge ju staten af dem *mer* än "full betalning", eller, med andra ord, staten toge då en afgift, som, utöfver ersättningen för den gjorda tjensten, äfven skulle bereda den en *affärsvinst*, att för andra statens ändamål användas. Men om således den "fulla betalningen" begränsas till hvad dermed rätteligen måste menas, då kan ju af de summor, som i lärjungeavgifter inflyta till statsverket, *intet* återstå att använda för genomförande af den nya skolplanens öfriga delar.

Motionären, som emellertid påräknar, att denna "fulla betalning" skall bereda tillgångar till mycket annat än statsskolans upprätthållande — nämligen till bekostande af en mängd friplatser och stipendier åt statsskolans obemedlade lärjungar (sid. 12), till understöd åt femklassiga folkskolor och till löneförhöjningar åt lärare (sid. 14) — måste följaktligen med "full betalning" mena någonting annat, än ordaförståndet gifver vid handen. Utskottet, som gerna skulle se att lärjungeavgifterna i statens läroverk höjdes, men som ej kan annat än ogilla motionärens förslag, att till den fulla elevavgiften dessutom skall läggas en *skatt*, anser sig böra något närmare betrakta detta förslag, hvartill — såvidt Utskottet har sig bekant — den offentliga undervisningens historia ej företer något motstycke i någon tid eller något land.

I statskolan skulle åt obemedlade upplåtas friplatser ända till 25 procent eller mera af hela lärjungeantalet. Det är lätt begripligt, att kostnaden för undervisning af de till en och samma klass eller afdelning hörande lärjungar icke är oberoende af dessas antal. Stiger antalet till en siffra, som ej längre låter sig förenas med god undervisning och disciplin, måste parallel-afdelningar inrättas. Frielever

till 25 procent eller mera kunna nödga till en sådan eljest umbärlig åtgärd. Kostnaden därför vill motionären låta utgå af de betalande elevernes afgifter, hvilka ju redan härigenom bringas utöfver den "fulla betalningens" rätta belopp.

På samma afgifter anvisar han ock stipendier åt friplatsernas obemedlade innehafvare. Äfven om man föreställer sig dessa stipendier mindre frikostiga, än de af staten åt seminariernas elever beviljade, så torde de väl ändå komma att kräfva en ej ringa summa, om de skola något så när förslå för ändamålet.

Och slutligen skulle statskolans betalande elevers afgifter äfven "räcka till understöd åt femklassiga folkskolor".

Det lär få anses för sannolikt, att elevafgiften genom de tillägg till dess rätta belopp, som dessa anvisningar förutsätta, måste uppdrivas till sådant belopp, att endast ett ringa fåtal, de rikaste männen i landet, skulle förmå att så dyrt bekosta sina söners undervisning. Och oomtvisteligt är, att dessa tillägg till elevafgiften skulle förvandla den från en lagom afpassad *ersättning*, eller "full betalning" för en af staten gjord tjänst, till en mycket egendomlig och mot den högre undervisningen sällspordt fiendtlig *beskattning*.

Utskottet förmodar, att motionären endast af den anledning kunnat komma till så betänkliga yrkanden, att han ej närmare öfvervägt, hvilka belopp de i verkligheten förutsätta. Utskottet sluter detta deraf, att motionären satt elevafgiften till 100 kronor om året, en summa som uppenbarligen icke ens motsvarar »full betalning» för hvad som rätteligen skall betalas, och ännu mindre lemnar några öfverskott för de många nyss omtalade ändamålen. Utskottet tilltror sig väl icke att afgöra, hur mycket staten skulle behöfva fordra såsom »full betalning» för undervisningen i klasserna 6 och 7, men att 50 kronor i terminsafgift ej förslå, derom kan ej minsta tvifvel råda. Den komité, som förlidet år afgaf betänkande om lönereglering vid allmänna läroverken, redogör i betänkandets bilaga litt. I för årsafgifterna vid sex enskilda läroverk, som då egde dimissionsrätt. Häraf inhemtats, att elevafgiften i sjetten klassen var minst 180, högst 300, och i den sjunde minst 200, högst 300 kronor. Naturligtvis beräknas vid de enskilda läroverken någon vinst, hvilket ju ej vid statsläroverken borde ifrågakomma, men de anförda siffrorna utvisa likväl, att det af motionären föreslagna beloppet är för lågt, betraktadt endast såsom »full betalning». Till samma resultat kommer man, då man erinrar sig, att anförda komité, som föreslog en till 50 kronor höjd årsafgift vid de allmänna läroverken, beräknade att, derest afgifterna blefve till detta belopp höjda, »föräldrar och målsmän skulle

komma att bidraga med 14 à 15 procent af kostnaderna för den högre offentliga undervisningen» (Bet. s. 36).

Den af motionären föreslagna årsavgiften af 100 kronor skulle efter nu varande förhållanden — hela lärjungeantalet på både den reala och de klassiska linierna i de fullständiga läroverkens tvänne högsta klasser höstterminen 1879 var 3,547 — lemna staten en inkomst af 354,700 kronor. Med denna summa skulle staten således dels bestrida kostnaden för de läroverk, motsvarande nu varande klasserna 6—7, som motionären vill behålla, dels gälda de nya »omkostnader», som — kommunernas oberäknade — hans nya organisationsplan kräver. En sådan kalkyl tål ej ens det lindrigaste vidrörande.

Ytterligare må tilläggas, att i fråga om styrelse och förvaltning af folkskolans angelägenheter motionären dels föreslagit, att en »särskild skolministère» bör inrättas, dels att domkapitlens befattning med skolväsendet må upphöra och öfverflyttas å skolkomitéeer, utsedda af landstingen, dels att — om Utskottet rätt förstått motionärens obestämda uttryck — den närmaste vården om folkskolan må tillkomma ej, såsom nu, den kyrkliga, utan den borgerliga kommunen och dess represenativa myndigheter, och skolrådet väl följaktligen utses ej å kyrkostämman, utan å kommunalstämman. I afseende å det sistnämnda förslaget får erinras, att det ej tillkommer Utskottet att föreslå ändringar i kommunallagarne. Och om det först nämnda, som innebär en grundlagsförändring, lär det om möjligt ännu mindre tillkomma Utskottet att yttra sig. Hvad åter angår förslaget att befria domkapitlen från bestyren med skolans angelägenheter, betviflar Utskottet väl ej att så en gång kommer att ske, men Utskottet vågar ej antaga, att den oafbrutet fortgående handläggningen af ett helt läns, i och med den nya organisationen utan tvifvel mångfaldigade skolärenden skulle kunna anförtros åt komitéeer, hvilkas ledamöter vore på skilda orter bosatta, och hvilkas personal ofta komma att vexla.

Slutligen bör Utskottet anmärka, i fråga om motionärens förslag rörande universitetet, att det ej kan förorda öfverflyttande till embetsverken af examina för inträde i deras tjänst, och att det ej anser sig ega anledning att yttra sig om de af motionären antydda grupper af ämnen, inom hvilka examina vid filosofiska fakulteten borde afläggas, det förra därför, att erfarenheten inom vårt land ej talar för en sådan åtgärd, det senare därför, att frågan om latinets ställning bör afgöras,

innan den om examensgruppernas anordning vid filosofiska fakulteten företages till behandling.

Utskottets uppgift är, enligt riksdagsordningen, dit hänvisade frågors beredande till behandling i Kammaren. Med denna uppgift har ej låtit sig förenas någon benägenhet att hängifva sig åt utarbetande af planer, afsedda att möjligen tillämpas i en så aflägsen framtid, att Utskottet ej förmår ens med gissningens tillhjälp bilda sig någon sannolik föreställning om den då lefvande generationens åsigter och behof samt då i öfrigt rådande förhållanden. Med denna uppgift låter sig ej heller förenas, att Utskottet skulle inför Kammaren framlägga förslag, gående derpå ut att förstöra hvad man har och till ersättning därför på papperet dekretera nya organisationer, för hvilka de nödiga faktiska förutsättningarna saknas, och hvilka därför måste komma dödfödda till världen. Utskottet håller visserligen före, att det är hvarje tids pligt och ära att arbeta för framtiden, för kommande släktens bästa. Men det håller ock före, att ingen generation bör så glömma den menliga kortsyntheten, att den tilltror sig att upphäfvast sig till förmyndare för en tid, som ännu ej ens skymtar fram vid de mest fjerrskådandes synrand. Utskottet tror, att äfven på samhällsarbetet kan i god mening tillämpas regeln, att låta hvar dag hafva sin omsorg.

Utskottet måste således tillstyrka Kammaren att lemna sjelfva hufvudpunkten i motionärens vidtfamnande plan utan afseende. Emellertid är det för Utskottet ett nöje att tillkännagifva, att det i åtskilliga enskildheter gillar syftet af hans förslag, ehuru stundom med reservation mot de skäl, hvarpå det stödes.

Utskottet önskar sålunda, i likhet med motionären,

att de klassiska språkens studium i skolan må framflyttas till ett senare skede;

att valfrihet mellan de lefvande språken må medgifvas;

att universitetsexamina och den af dem beroende kompetensen till offentliga embeten och tjänster må förlössas ur det latinska tvånget;

att lärjungeafgifterna i statens läroverk må höjas; samt beträffande indragning af klasser och läroverk;

att en del mindre läroverk och ofördröjligen den första, längre fram äfven den andra klassen af de femklassiga och de fullständiga må indragas.

I afseende å alla dessa frågor får Utskottet yttra sig i samband med behandlingen af Herr S. Axells motion.

Under återopande af hvad sålunda blifvit anfördt, tillåter sig Utskottet att hemställa,

1) att Herr Borgs motion, i hvad den afser en sådan förändring af landets undervisningsväsende, att fem klasser af de allmänna läroverken skulle indragas och femklassiga folkskolor upprättas, ej må till någon Kammarens åtgärd föranleda.

I ofvan nämnda motion (N:o 149) om förändrad organisation af elementarläroverken föreslår Herr S. Axell, att Riksdagen måtte för sin del besluta,

A. att undervisningen vid elementarläroverken måtte ordnas efter följande grunder:

1:o) att elementarläroverket delas i elementarskola och gymnasium, den förra motsvarande de 5 nedre, det senare de 2 öfre klasserna;

2:o) att elementarskolan meddelar allmän borgerlig bildning och således ingen undervisning i döda språk;

3:o) att gymnasium meddelar den högre elementarundervisning, som utgör ett vilkor för högre vetenskaplig och literär bildning;

4:o) att gymnasierna blifva af tvänne slag, reala och klassiska, hvilka hållas oberoende af hvarandra och af skolan;

5:o) att undervisningen i latin såsom valfritt ämne meddelas å realgymnasium, men icke till högre timantal än 4 timmar i hvarje afdelning;

6:o) att fordringarne för godkända insigter i latin i reala mogenhetsöfningen nedsättas till det kunskapsmått, som utan större svårighet kan på nyss angifne undervisningstid inhemtas;

B. att statuterna för universiteten ändras så,

1:o) att för juridico- och teologico-filosofisk examen samt filosofie kandidatexamen för examinand, som vill vinna rättighet att undergå filosofie licentiatexamen inom naturvetenskapliga sektionen, icke skall fordras något föregående latinskt öfversättningsprof;

2:o) att den naturvetenskapliga filosofie kandidatexamen, äfvensom den förberedande examen för examina till rättegångsverken och till Konungens kansli icke skall omfatta pröfning i latin;

3:o) att godkända insigter i latin vid afgangsexamen från realgymnasium skola berättiga till afläggande af kansliexamen, examen till rättegångsverken, juridico-filosofisk, medico-filosofisk och filosofie kandidatexamen för licentiatexamen inom naturvetenskapliga sektionen;

C. att Riksdagen må i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes uppdraga åt en komité, sammansatt af erfarne män af olika lefnadsställning och verksamhet,

1:o) att utarbета förslag till undervisningens ordnande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förenämnde grunder;

2:o) att i sammanhang härmed, förutom andra till undervisningen hörande frågor, taga i öfvervägande äfven följande:

a) huruvida icke elementarskolan kan och bör sättas i samband med folkskolan samt de 1-, 2- och 3-klassiga elementarläroverken möjligen indragas;

b) huruvida icke lärjunge i elementarskola bör erlægga en viss afgift samt kostnaderna för öfrigt fördelas mellan kommun, landsting och staten, men medellöse till en viss procent af lärjungeantalet vara från afgift befriade;

c) huruvida icke elementarskolan bör vårdas och styras af kommun och landsting inom vissa af staten föreskrifna gränser;

d) huruvida icke lärjunge i gymnasium bör erlægga full, mot kostnaderna svarande afgift, men medellöse till viss procent och under vissa vilkor vara befriade från afgift, hvilken i stället erlägges af staten, som har att godkänna gymnasiets stadgar och utöfva kontroll öfver undervisningen;

e) huruvida icke de lefvande språken borde vara valfria på såväl klassiska som reala gymnasier;

f) huruvida icke de olika elementarskolorna borde ega valfrihet mellan de lefvande språken;

g) huruvida icke den tidsbesparing, som kan vinnas genom inskränkandet af språkens studium, kan medgifva upptagandet af andra viktiga ämnen, hvilka hitintills icke ingå i undervisningen.

3:o) att utarbета förslag till de bestämmelser, som komitén med anledning af nyss nämnda eller andra hit hörande spörsmål må finna nödiga, äfvensom till öfvergångsstadganden.

Den motion, om hvilken Utskottet nu går att yttra sig, och de här ofvan anförda förslag i Herr Borgs motion, hvilkas syfte Utskottet redan förklarar sig gilla, skola antagligen föranleda uppreparandet af den ofta hörda erinran, att undervisningen lider af täta rubbningar, och att läroverken framför allt behöfva att få arbeta i ro. Ingen torde vilja neka, att det ju voro högeligen önskvärdt, att skolans verksamhet ej *litet emellan* stördes af mer eller mindre ingripande förändringar. Men Utskottet är fullt förvissadt om, att denna önskan ej kan uppfyllas, och att ett berättigadt missnöje skall med korta mellanskof framtvinga den ena ändringen efter den andra, derest man fortfar, såsom under de sist förflutna trettio åren, att vid ifrågakommande skolreformer lemna ur sigte det, som enligt Utskottets åsigt utgör hela skolfrågans egentliga kärnpunkt. Härom vill Utskottet inledningsvis uttala sin mening.

Om undervisningen bör utgöra en bild i förminskad skala af den tids odling, i hvilken lärjungen efter slutade studier skall verka; om vidare den mänskliga kulturen efter hand till sitt innehåll förnyas, om nya element i den inträda, medan andra, såsom mer eller mindre förbrukade, träda tillbaka eller bortfalla, så lär en *stationär* undervisning, som ej följer med tidernas ändrade skick, få anses stå i strid med undervisningens eget mål. Skolan har sålunda att ombilda sin undervisning efter den fortgående kulturens förändringar, att efter dess framsteg förnya och förnygra äfven sitt innehåll.

Visserligen har man numera i skolan inrymt studiet af flere bland de vetenskaper, som företrädesvis representera vår tids odling. Men man har ej på samma gång kunnat besluta sig att släppa dem, hvilka numera förlorat den betydelse, som fordom gjorde dem till dominerande i skolan, och hvilka numera endast såsom föremål för lärdt specialstudium ega någon betydelse. Följden af detta förfarande har blifvit, att lärjungarne öfverhopas och nedtyngas af allt för många ämnen. »Mångläseri» karakteriserar den nuvarande undervisningen, och mångläseriets frukt är lika otillfredsställande, vare sig att man betraktar de för »mogne» förklarade lärjungarnes förmåga att med någon grad af själfständighet fullfölja sina studier eller deras förmåga att gå det praktiska lifvets värf till mötes.

Till förbrukade bildningselement — i uttryckets redan antydda mening — räknar Utskottet *teologien* och *de döda språken*.

På den tid, då religionskrigen *mellan*, då kättareförföljelserna *inom* staterna voro hufvudfaktorer i den yttre och inre politiken; då de teologiska och kyrkliga motsatserna voro väsentligt bestämmande för de europeiska folkens samhällslif och inbördes förhållanden; då man förde ett trettioårigt religionskrig, och då svenskarne på Tysklands

slätter blödde för den trosfrihet, som i Sverige bestraffades med döden; då voro visserligen teologiska insigter en naturlig beståndsdel i all högre bildning. Det var den tid, då det gälde som statsmaxim, att trosenhet och statskyrkovång voro nödvändiga för en stats enhet och styrka, den tid, då reformationen affallit från sina egna grundsatser. Historieskrifvaren Heeren har ej olämpligt kallat denna period af nyare historien den »politisk religiösa», emedan »religionsstridigheter voro tillika politiska stridigheter, och religionspartier tillika politiska partier».

Den tidens motsatsförhållande mellan olika trosbekännelser har numera upphört. Religionsfriheten har segrat hos alla civiliserade folk. Samhällets enhet och kraft sökes ej mer i tvungen trosenhet. Konfessionela tvister sätta ej mer, såsom för århundraden sedan, människorna i rörelse. I stället pekar hela utvecklingen på en återgång till det lika och samfälda, som ock är det väsentliga i kristendomen, på det, som skall icke söndra, utan förena människorna.

Härmed har teologien spelat ut sin forna roll: den hör nu till fackbildningen, den är ett lärdt specialstudium. Emellertid behåller man teologien såsom ett af skolans hufvudsakliga läroämnen, åt hvilket man i de öfre klasserna anslagit lika många undervisningstimmar, som åt — modersmålet. Utskottet anser det teologiska studiet i skolan ej blott för ett öfverflödigt läroämne, på hvilket en dyrbar tid förspilles, utan ock för skadligt. Hvad nämligen först dogmatiken angår, är den egnad att inför ungdomen förvandla religionen från lif till lära, från en personen bestämmande kraft till en minneskunskap om och ett försanthållande af en viss quantitet teoretiska satser. Hvad åter beträffar kyrkohistorien, såsom en från den allmänna historien skild disciplin, så råkar den in på betänkliga villovägar. Sönderdelandet af historiens innehåll i politisk historia, kyrkohistoria, literaturhistoria m. m. är naturligt nog för den vetenskaplige forskaren, specialisten, fackmannen, som — derest han gör skäl för vetenskapsmannens namn — naturligtvis bygger på ett omfattande studium af kulturhistorien i dess sammanhang. Söndringen i olika grenar är då närmast en arbetsmetod, föreskrifven af arbetsfördelningens lag. Men annorlunda i det historiska studiet i skolan: der böra kulturutvecklingens alla hufvudtrådar sammanhållas, de stora dragen, de vare af företrädesvis politisk, eller literär, eller kyrklig art, hopföras till *en* tafla, och detta är historielärarens sak. Eljest gifver man icke lärjungen en sann åskådning af historiens innehåll, utan vänjes han att betrakta dess beståndsdelar ej såsom i hvarandra ingripande och med hvarandra samverkande, utan såsom bredvid hvarandra liggande, af öofverstigligen gränser skilda områden. Om t. ex. reformationstidens politik framställes i en, dess kyrkohistoria

i en annan, dess literära utveckling i en tredje lärobok, så får lärjungen sannerligen icke en aning om reformationstidehvarfvets verkliga karakter.

Den populära, praktiskt anlagda religionsundervisningen i de fem lägre klasserna, fullföljd till konfirmationsåldern, utmärker i Utskottets tanke rätta måttet för skolans uppgift i detta hänseende, hvaremot det specielt teologiska studium, som fått ett så orimligt vidt utrymme i de öfre klasserna, icke borde ega hemortsrätt annorstädes än vid prestbildningsanstalterna, universitetens teologiska fakulteter.

Utskottet nämnde, jemte teologien, de döda språken.

Endast den som icke lärt något annat än en smula latin — ju mindre, dess bättre för hans rena tro — vågar förneka, att latinet länge sedan mist sin forna betydelse såsom vetenskapens, den högre bildningens, den politiska och lärda internationela samfärdselns på en gång universela organ och outhärliga hjälpmedel. Endast den, hvilkens vetandes horisont begränsas af den latinska grammatikan, bestrider att den moderna odlingen långt för detta lemnat den antika bakom sig och af den senare gjort sig de brukbara elementen till godo, eller att, såsom en af antikens grundligaste kännare i vår tid — nemligen Ma-caulay — har sagt, »det relativa värdet af grekers och romares skapelser ständigt aftagit, och det andliga arf, de testamenterat oss, så vuxit, att räntorna ojemförligt öfverstiga kapitalet».

Länge sedan har detta erkänts af dem, som djupast studerat och egt bästa rätten att yttra sig om de antika kulturformerna och språken. Och de hafva aldrig hyllat den jemförelsevis nya lära, som uppfans till stöd för latinherraväldets vacklande tron, efter att man börjat allmänne inse och vidgå, att latinet ej längre egde samma betydelse som under den nyare tidens första århundraden, den lära nämligen om latinets underbart »formbildande» kraft, i hvilken den latinska vidskepelsen kulminerar. Formbildande kraft har hvarje läroämne, det ena mest å *ett*, det andra mest å *ett annat* skede af lärjungens utveckling. Språkstudiet i allmänhet eger en sådan, men blott i *sitt* slag och ej ersättande något annat läroämne, och bland språken har latinet ej företräde framför de moderna, utan tvärtom, emedan afståndet mellan detta och lärjungens modersmål är för stort, och därför minnet i altför exklusiv grad tages i anspråk. Vore än latinet mindre illa valdt såsom »grundläggande» språk, egde det än denna hemlighetsfulla »formela» kraft, som mystikern visserligen kan tro på, men intet förstånd fatta, så borde man likväl ej glömma den sanning, som redan Schleiermacher uttalade, att undervisningens »formela» ändamål bör sökas med hjälp af ett material, som kan »fortfarande verka och förblifva användt i och för hela lifvet», hvilket ej är händelsen med latinet.

Latinstudiet har numera samma betydelse som andra grenar af filologien, det är ett lärdt specialstudium vid sidan af många andra, som locka forskningshågen, och såsom sådant kommer det antagligen att idkas i alla tider. Men någon annan och högre betydelse än någon annan gren af den lärda forskningen eger det ej, det är lika litet vilkor för vetenskaplighet, som för högre, på vetenskaplig grund hvilande allmänbildning. Dess forna uppgift är förbi, och i den meningen och omfattningen är latinet ett förbrukadt bildningselement.

Men detta oaktadt upprätthåller man latinet såsom en oinskränkt herskare öfver hela det akademiska studiet. Så länge detta förhållande fortfar, måste elementarläroverket, såsom förberedande till universitetet, anordnas med väsentligt afseende härpå, ty medlet måste ju rättas efter ändamålet.

Utskottet yttrade, att latinet är universitetets oinskränkte herskare. Utan latin, såsom vare sig integrerande del i, eller föregående vilkor för profningen, är — med ett enda undantag — ingen akademisk lärdomsgrad eller embetsexamen tillåten. Är då latinkunskapen behöflig å alla de banor, å hvilka en akademisk examen bereder inträde?

Behöfver juristen latin? Man svarar, att latinkunskap är nödig för studium af den romerska rätten. Svaret är icke sant. Den romerska rätten studeras i bearbetningar på de moderna språken.

Behöfver presten latin, och till hvad ändamål? Man gör vårt lands prester antagligen ingen orätt, om man påstår, att den smula latin de inhemtat hvarken är tillräcklig eller af dem användes till studium af den glömda teologiska litteratur, som är författad på latin, eller ens af de latinske kyrkofädernas skrifter.

Om en eller annan juris professor skulle vilja i urskrifterna studera den romerska rättens källor; om möjligen någon teolog skulle vilja anlita på latin skrifna böcker, så torde sådana undantag ej böra föranleda dertill, att ingen skall kunna få en presterlig befattning, ingen blifva ordförande i en rådsturätt, derest han ej förspilt en god del af sin ungdom på ett latinstudium, som han ej får tillfälle att till något nyttigt ändamål använda, och hvars kunskapsfrukt är så obetydlig och så usel, att den ej heller kan användas, att den ej duger till någonting.

Behöfva läkarne latin? En mängd termer i de naturvetenskapliga och medicinska disciplinerna äro af latinskt eller grekiskt ursprung, och vid denna omständighet pläga latinvännerna, i sitt förtviflade letande efter argument för latinherraväldet, stundom haka sig fast. Olyckligtvis förhåller det sig så, att icke ens den i latin eller grekiska allra

lördaste professors språkinsigt hjälper honom att förstå dessa termer. En hel lefnads studium af grekiska språket skall icke räcka till att förklara betydelsen af orden »historia», »matematik», »fysiologi». Hela Europas samtliga språklärde skulle ej, med hjälp af blotta språkkunskapen, kunna ens något så när gissa sig till hvad en »telegraf» eller en »telefon» månne vara. Återstår då den frågan, om endast den språklärde kan lära sig att *minnas* och beqvämigen använda de konstiga termerna; den dagliga erfarenheten bevisar motsatsen.

Så ställer sig saken för Utskottet, som i slika ting ej kan tro något annat, än det med förståndet fattar. Det är då begripligt, att i Utskottets ögon latinherraväldet är en olycka för undervisningen, och att Utskottet håller för sin pligt att ej gå ur vägen för de fördomar, på hvilka detta välde stödjer sig. Utskottet vet väl, att ordet »fördom» skall ljuda illa i de troendes öron, men Utskottet är beredt att anföra skäl, hvarför det ej kan återkalla detta uttryck.

Längesedan hafva framstående målsmän för de klassiska studierna utdömt latinets användning såsom skriftspråk, emedan det numera är för sådant ändamål icke blott obehöfligt, utan ock otillräckligt: »det räcker ej till ens för den klassiska filologiens eget behof», har framlidne professor J. G. Ek yttrat. Lagstiftaren har likväl så litet frågat efter denna sanning, att han fortfarande fordrar på latin skrifna och på latin muntligen försvarade afhandlingar af sökande till lärarebefattningar i klassiska språk vid universitetet och skolan, samt till och med af sökande till professur i »teologisk exegetik». Ja, såsom ett monument, det der efterverlden skall med häpnad skåda, qvarstår ännu i gällande kraft Kongl. brefvet af 22 November 1861, som stadgar latinskt disputationsprof som kompetensvilkor för rektorssyssla vid — tvåklassig pedagogi.

För ett antal år sedan talades mycket om »prestbildningens» otillfredsställande beskaffenhet. En universitets-professor yttrade, att bland den akademiska ungdomen den åsigten vore allmänt utbredd, att den studerande, som ej egde kunskaper och förmåga till något annat, åtminstone dugde till prest, och att derföre, sedan kameralexamen afskaffats, prestebetet blifvit den nödfallsutväg, på hvilken de torftigast utrustade ynglingarne vore anvisade att söka sin utkomst. Man ville derför höja prestbildningsfordringarna, på det att de mera begåfvade ej skulle anse under sin värdighet att beträda prestvägen, och på det att presten ej skulle komma att i bildning stå allt för långt tillbaka för en mängd af sina åhörare. (Jfr. Första Kammarens första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 1 år 1873.) Hvilket hjälpmedel tillgrep man? Man har gjort den så kallade teologico-filosofiska examen till

vilkor för inskrifning i teologisk fakultet, en examen, i hvilken hvarken moderna språk, eller statsvetenskap, eller naturkunskap ingå, men väl några ytterligare smulor latin och grekiska, lagda till dem som redovisats i afgangsexamen. Huruvida presten känner moderna språk nog, för att kunna följa hvad som skrives i de länder, der en teologisk vetenskap odlas; huruvida han inhemtat grunddragen af vårt lands statsskick, derom bekymrar man sig ej. Med några latinska tilläggslexor tror man sig deremot hafva dragit försorg om, att presten ej skall finna sig sina åhörare allt för underlägsen.

Det latinska tvånget utsträcktes genom nyss nämnda åtgärd. Exemplet är icke enstaka. Vi hafva numera kommit derhän, att statens uppbörd endast kan anförtros åt händer, hvilkas latinism är flerfaldigt pröfvad (Jmfr Kongl. Kungörelse den 12 Maj 1865), förmodligen till ökad säkerhet för Kongl. Maj:ts och Kronans finanser.

Och latintvånget syftar ännu längre. I afseende härå hänvisar Utskottet till det »förslag till stadga för en examen för blifvande lärare vid rikets allmänna elementarläroverk», som den 30 September 1878 afgafs af en af Kongl. Maj:t förordnad komité. Enligt detta förslag skulle en särskild lärareexamen inrättas, den der finge afläggas inom någon af tre olika ämnesgrupper. Mogenhetsexamen med latin skulle fordras såsom vilkor för rätt att aflägga examen inom hvilken som helst af de tre grupperna; derutöfver skulle latinet vara tvångsämne inom två grupper. Läger man härtill, att i *ingen* af grupperna *modersmålet* är tvångsämne, så är allt sagdt, som behöfver sägas om detta förslag till kompetensprof för dem, hvilka skulle undervisa ungdomen vid Sveriges elementarläroverk.

Hvilken har nu verkan af detta vidtfamnande latintvång varit för den oegentligt så kallade »klassiska bildningen» eller, med rimligare uttryckssätt, för de klassiska studierna i vårt land? Måne den, att dessa studier befinna sig i ett blomstrande skick? Så vidt man är berättigad att i ett lands literära produktion söka ett uttryck af och ett vittnesbörd om den eller den vetenskapens eller forskningsgrenens tillstånd i samma land, torde det vara tillåtligt att säga, att i Sverige de klassiska studierna icke befinna sig på någon hög ståndpunkt, och att de ej heller synas tendera till någon högre, än de för närvarande intaga. Utskottet vet väl, att de ekonomiska vilkoren för det lärda författarskapet ej äro sådana i vårt som i rikare land; men det vet ock, att lärd, ej för den stora mängden afsedd litteratur inom andra vetenskaper dock kan hos oss offentliggöras. Det kan ej annat än falla i ögonen att, medan i Sverige oräkneligt många äro kallade, deremot så lätt räknadt få synas vara utvalde till "klassisk bildning".

Dessa få äro all respekt värde, men de och den sak, de representera, skola ej komma i åtnjutande deraf, så länge de många, som nödgas bita sig ömtända på den "klassiska bildningens" skal, utan att någonsin hinna dess kärne, representera den så illa, som nu är fallet.

Ty derom hyser Utskottet intet tvifvel, att den tvungna latinläsning, som för det stora flertalet är den onyttigaste af alla mödor, under en lång tids följd dragits allt djupare och djupare ned. Inga studiireglementen, ingen professors bistra fordringar hålla stånd mot den vidt utgrenade sammansvärjning bland de studerande, hvilken slår med lamhet hvarje studium, som endast hägnas af tvång. Utskottet nekar icke, att den så kallade "klassiska bildningen" här i landet *kan* sjunka till en ännu lägre ståndpunkt, än hon nu befinner sig uppå, och Utskottet betviflar ej heller att så äfven *skall* ske, om man ytterligare förlänger det nuvarande latinherraväldet. Men Utskottet anser förfallet hafva hunnit så långt, att den verkliga klassiska lärodomens vänner borde ju förr dess hellre öppna ögonen för detta faktum och söka bot därför, der bot kan sökas.

Då Utskottet yttrar den åsigten, att man i den allmänna bildningens och de vetenskapliga, särskildt de klassiska studiernas välförstådda intresse omsider bör besluta sig för att förlösa universitetet och de akademiska studierna ur den latinska träldomen, låter sig Utskottet så litet ledas af fiendtlighet eller missaktning mot studiet af grekiska och latinska språken och litteraturerna, att Utskottet tvärtom hyser ej blott den lifligaste önskan, utan ock den orubbligaste öfvertygelse, att detta studium just härigenom skulle i hög grad främjas och på frihetens väg nå en blomstring, som lagparagrafernas tvång ej mäktat alstra.

Utskottet vänder nu tillbaka till sin utgångspunkt: det mångläseri i skolan, som uppstått derigenom, att man öppnat skolans portar för de moderna ämnena, men tillika lemnat de gamla i orubbadt bo.

Det är sant, att man sökt afhjelpa den sålunda uppkomna trängseln af allt för många studieföremål. Man har nämligen ordnat det allmänna läroverket på tvänne bildningslinier. Men man har icke dess mindre lyckats att genom mångläseri nedtynga dem hvar för sig. På hvardera linien tager ett språkstudium, splittradt på tre, fyra, möjligen fem eller sex främmande språk, och hvars resultat därför är och måste vara ytterst otillfredsställande, allt för mycken tid och kraft i anspråk; äfven reallinien lemnar därför ej ett sådant resultat, som man af den

väntat. Men dertill kommer, att denna linie är oproportionerligt dyr. Af hela antalet lärjungar i sjetta och sjunde klasserna höstterminen 1879 tillhörde 2,672 den klassiska, men blott 875 — mindre än en tredjedel af latinarnes antal — reallinien. Och hvilken mängd af öfre realklasser för detta ringa antal lärjungar! Anledningen till detta missförhållande är det latintvång, som råder öfver akademiska studier och examina samt kompetens till embeten och tjenster. När detta tvång brutits, då varder ock kampen mellan realism och latinism i läroverken afgjord, då komma den bildningssökande ungdomens håg och intresse — ej såsom nu universitets-lagstiftningens bud, att latinets är salighetens enda väg — att visa behovet af real- och af latinläroverk. Då är ock tiden inne att öfverväga, huru hvardera bildningslinien rätteligen bör ordnas. Då är den förtrollning bruten, som nu drifver till oupphörliga lappningar och jemkningar på skolorganisationen — oupphörliga därför, att ingen lappning, ingen jemkning medför någon afgörande bot, hvilken endast kan vinnas genom en principiell reform.

I de anmärkningar mot vårt skolväsende och i de mer eller mindre utarbetade förslag till dess förbättrande, som under de sista årtiondena i stor mängd och med stor skiljaktighet i form och syfte framträdt, vare sig i ströskrifter eller riksdagsmotioner eller komitébetänkanden, har man vanligen allt för mycket förbisett det samband mellan elementarläroverket å ena samt universitetet å andra sidan, som vid hvarje läroverksreform måste utöfva en i hufvudsaklig mån bestämmande inflytelse. Visserligen är elementarläroverket numera ej i en så öfvervägande, för att icke säga uteslutande grad som förr afsedt att förbereda till universitetsstudiet. Men det har dock fortfarande till en väsentlig uppgift att på lämpligaste sätt grundlägga de universitetsstudier, som åsyfta akademiska lärdomsgrader och embetsexamina. Det är tydligt att, så länge man ej vill väsentligen rubba dessa, man ej heller kan väsentligen omskapa anordningen af den skolundervisning, som afser dem och för dem är ändamålsenlig; medlet måste ju rättas efter målet.

Motionärerna hafva icke förbisett denna hufvudpunkt i nutidens skolfråga. Herr Axell har riktat sin uppmärksamhet åt rätta hållet, då han i de under B. anförda tre förslagen yrkat latinherraväldets inskränkning vid universitetet och latinets införande som valfritt ämne å reallinien. Frågan är, om han ej blott, såsom Utskottet redan erkänt, vändt sin blick åt det rätta hållet, utan ock i rätta riktningen tagit ett steg, hvarmed det är något bevändt. Han vill endast från vissa akademiska examina utesluta latinskt öfversättningsprof, från vissa andra all profning i latin, och slutligen vill han inskränka den latin-

kunskap, som skall fordras såsom vilkor för rättighet att aflägga vissa examina, till det mått, som kan inhemtas på en undervisningstid af omkring 4 timmar i veckan i hvardera af realliniens fyra högsta årsafdelningar. Han vill således icke befria någon bland dem, som skola aflägga sådan akademisk examen, för hvilken nu latinsk afgangsexamen förutsättes, från *föregående latinska skolstudier*. Eller, med andra ord, den grundsatsen: må alla eller åtminstone de flesta akademiska lärdomsgrader och embetsexamina få tagas utan något föregående latinstudium — må modern afgangsexamen lika väl som latinsk få grundläggas denna kompetens — den grundsatsen är fjerran från motionärens förslag. I flera andra frågor kan Utskottet, som är böjdt för varsamma steg, ej följa motionären i hans vidtgående fordringar. Men här anser Utskottet motionären hafva tagit ett så litet steg, att det synes Utskottet ovisst, huruvida det må anses lända till något gagn eller ej. Utskottet kan för ingen del tillstyrka Kammaren att vika tillbaka till en mindre fordran, än den som 1873 års Särskilda Utskott utan någon meningsskiljaktighet antydde i sitt yttrande, att det sannolikt ej kan dröja länge, innan rättighet att aflägga åtskilliga universitetsexamina måste »beredas äfven för personer, som icke studerat döda språk». Denna fordran, ja en ännu längre gående, anser Utskottet hafva en sådan sanningens makt till ryggstöd, att den ej längre kan tillbakavisas, och därför vill Utskottet ej förorda motionärens allt för oväsentliga jemnkning af latinherraväldets gränser. Motionärens förslag skall sannolikt icke lättare än Utskottets besegra de »klassiska» fördomarnes motstånd; och i sådant fall må man så gerna först som sist, för ett mera betydande syftsmål, inlåta sig i den afgörande kampen. Dessutom skulle motionärens förslag, efter mycken vederbörlig omsider genomdrifvet, säkerligen varda omtaladt och utropadt såsom en så ofantlig, en så betänkligt dristig förändring af det bestående, att derefter hvarje ytterligare reformfordran i samma riktning ansåges böra behandlas och verkligen komme att bemötas såsom endast oföersonlige och outtröttlige bråkmakares oroliga påfund.

Utskottet kommer därför att, med stöd af Herr Borgs motion, framställa ett mera genomgripande förslag rörande latinherraväldet vid universiteten.

Utskottet erinrar här, i förbigående, att Herr Borgs förslag, att latinets bör bibehållas i »examina för lärare i grekiska och latin», är öfverflödigt, då ju den till sådana befattningar vid universitetet eller skolan sökande har att på annat sätt, än genom föregående examina, styrka sin skicklighet till den sökta platsen, och då det bör lemnas

åt hvars och ens egen omsorg att förvärfva sig och skaffa sig vitsord om de insigter, han i den eller den verksamheten behöfver. Utskottet finner sig emellertid oförhindradt att förorda en närmare undersökning af Herr Axells under A. 5:o) framställda förslag, att undervisning i latin såsom valfritt ämne må meddelas å realgymnasiet, men icke till högre timantal än 4 timmar i hvarje afdelning. Härvid ledes Utskottet, som önskar att det latinska tvånget må helt och hållet försvinna, af skäl som afvika från motionärens. Utskottet föreställer sig, att icke blott en och annan lärjunge på reallinien, som önskar vid universitetet vända sig åt det naturvetenskapliga hållet, kan önska genomgå en mindre latinkurs, utan ock att lärjungar, som fatta håg för franska och andra sydeuropeiska språk, kunde vilja inhemta den latinkunskap, som sätter dem i stånd att historiskt och komparativt studera romanisk språkvetenskap.

Likaledes skall Utskottet tillstyrka motionärens yrkande, att all undervisning i döda språk framflyttas från »elementarskolan» (de 5 nedre klasserna) till gymnasialafdelningen, i hvilket förslag Utskottet ser ett följdriktigt fortgående på en redan beträdd väg.

Men om hädanefter äfven latinets, liksom grekiskan redan förut, framflyttas till nuvarande sjette klassen af elementarläroverket, uppstår den frågan, huruvida hela skolstudiet af tvenne så svåra språk som latin och grekiska lämpligen kan sammanträngas inom fyra år, utan att därför öfriga ämnen, som antagas böra ingå i gymnasialkursen på den klassiska linien, behöfva så styfmoderligt behandlas, att det klassiska gymnasiet egentligen ej varder någonting annat än en skola för latin och grekiska. I alla händelser synes det Utskottet uppenbart, att den valfrihet mellan lefvande språk, som motionären föreslår — det vill säga tvånget att läsa två — icke på långt när förslår såsom motvigt mot latinets och grekiskans förenade tyngd, utan att ej obetydliga inskränkningar behöfvas i öfriga, till 6—7 klassernas nuvarande lärokurs hörande ämnen. Huruvida åter häremot allvarsamma betänkligheter skola uppstå, det torde bero utaf, hur fullständigt man lossar de akademiska examina och kompetensen till embeten och tjänster ur latintvånget. Ju fullständigare den frigörelsen varder, dess mer uteslutande förvandlas de klassiska gymnasierna till förberedande skola för dem, hvilka såsom universitets- och skollärare göra den klassiska filologiens studium och bearbetning till sin egentliga lefnadsuppgift; och att inskränka deras studium af de moderna vetenskaperna torde ej väcka synnerliga betänkligheter. I samma mån åter latinstudiet göres till kompetensvilkor för tillträde till andra offentliga befattningar, i samma mån skall det befinnas ogörligt att på de

klassiska gymnasierna inskränka studiikursen i de moderna ämnena till någonting väsentligen mindre, än den för närvarande är, och i samma mån träder då den ofvan antydda svårigheten fram att inom gymnasiets fyra läroår förena hela skolstudiet af både latin och grekiska med alla öfriga ämnen, som böra ingå i gymnasialkursen. Här-af framgår, från en ny synpunkt, huru reformen af det akademiska examensväsendet är skolfrågans A och O.

Motionären torde väl förutsätta att det klassiska gymnasiets lärjungar, der de så önska, skola befrias från grekiska. Den valfriheten eger redan nu rum och medför således ingen lätnad till ersättning för det ökade åliggande gymnasiet får, när det skall åtaga sig äfven den del af latinstudiet, som nu är förlagd till fjerde och femte klasserna.

Utskottet öfvergår till en annan hufvudpunkt i den inre organisationen — frågan om valfrihet mellan de lefvande språken. Enligt Utskottets öfvertygelse är det mängden af de i skolan studerade språken, som i väsentlig mån bär skulden så väl för den själskrafternas öfveransträngning, hvilken torde vara mera verklig och mera fruktansvärd än den mycket öfverklagade fysiska öfveransträngningen, som ock för skolarbetets otillfredsställande resultat. De småsmulor af flere språk, lärjungen inhemtar i skolan, äro så obetydliga, att han vid utträdet ur skolans högsta afdelning hvarken eger en i lifvets praktiska värf hjälpligt användbar insigt och färdighet, eller en för vetenskapliga och litterära studier någorlunda tillräcklig kunskap i *något enda* främmande språk, eller ens den språksinnets grundliga utbildning och öfning som, när de genom fullständigare och djupare insigt i *ett* språk förvärfvats, sätta enhvar i stånd att på kort tid och med jämförelsevis ringa ansträngning lära ännu ett språk, som man för något sitt vetenskapliga eller praktiska ändamål behöfver. Utskottet tror att genom de nuvarande språkstudierna den studerande ungdomens krafter misshandlas och dess tid förlösas på ett sätt, som en gång skall med förundran omtalas såsom ett förfärligt pedagogiskt missförstånd. "Litet i allt, ingenting i det hela" synes i detta fall vara skolstadgans ledande tanke, om hvilkens förkastlighet tvenne meningar ej borde kunna finnas.

Utskottet har framhållit att bekantskap med främmande språk är af mycket stor vigt för en till folktalet ringa nation. Men om man härmed menar en bekantskap till gagnet, ej blott till namnet, en be-

kantskap som ej stannar vid de första elementen utan hinner till någon färdighet i verktygets användning, och om det måste erkännas vara för det stora flertalet af skolans lärjungar absolut omöjligt att nå detta mål, så länge krafterna splittras på flere språk, drifves man häraf till yrkandet om språkstudiernas koncentrerung. Den kan tänkas på ettdera af tvenne sätt, antingen så, att *ett* främmande språk varder obligatoriskt i skolan, eller så, att *valfrihet* medgifves mellan dem, som anses för odlingen och de allmänna samhällsbehofven viktigast. Hvad den förra utvägen angår, vill Utskottet blott åberopa och göra till sitt eget följande yttrande af en berömd vetenskapsman och skolman, framlidne Professor Ludvig Kristensen Daa. "Erfaring viser", säger han, "at naar en mindre talrig eller mindre fremskreden Nation kuns dyrker et af de nyere Sprog eller lægger sin Iver hovedsagelig paa det, gaar den op i denne større Nation, ligesom en Provins i Hovedstaden. Det er ikke tvivlsomt, att Russer og Polakker have stillet sig saa nær til den franske Aandsudvikling, som det har været dem muligt. Russerne ville uden Tvivl, ved at sammenholde de skandinaviske Folkeslags Literatur med den tyske, komme til det samme Resultat angaaende det gjensidige Forhold imellem dem, om det end vil holde haardt for vor Selvfølelse at erkjende en Omstændighed som denne. Imellertid ville dog vel de fleste sagkyndige Mænd hos os have saa stor Upartiskhed, at de ere istand til at medgive, baade at vor Afhængighed af den tyske Udvikling er for stor, og at det vilde være en Fordel, om vort Folk havde i saa høj Mon som muligt Valget mellem dem af de store Repræsentanter for Nutiden, som de helst ville have til Lærere. — — — Jeg anser det ingenlunde nødvendigt, at alle lære alt eller det samme. Tvertom vil vor hele Nation have den største Fordel af Udbredelsen af de forskjelligste Kunskaaber. Jeg antager saaledes, at man burde *gjøre alle de nyere Sprog, hvori Skolen underviser, til valgfri.*"

Kan det ej förnuftigtvis ifrågasättas, att till ett, obligatoriskt föreskrifvet, språk inskränka studiet af de lefvande språken, återstår följaktligen valfrihet såsom den enda utväg. Utskottet kan emellertid ej dela motionärens mening om sättet att tillämpa denna grundsats.

Han yrkar, hvad gymnasialafdelningen angår, att valfrihet skulle så till vida ega rum, att lärjungen finge bestämma, hvilka två af de nu i skolan förekommande lefvande språken han önskade läsa. Utskottet kan naturligtvis icke neka, att något är bättre än intet, således icke heller påstå, att denna begränsning är fullkomligt värdelös. Men Utskottet anser den vara så obetydlig, att fördelen icke uppväger de olägenheter, som valfriheten medför. Den af motionären föreslagna

valfriheten skulle endast på gymnasialafdelningens reallinie (realgymnasium) medföra någon lättnad. Antagom, att en lärjunge på denna linie bestämde sig för engelska och franska. Han vunne då, efter nu varande undervisningsplan, för sitt studium af dessa tvenne språk *två* (2) veckotimmar mer än nu i vardera af sjetten klassens båda årsafdelningar, de två timmar nemligen som nu äro anslagna åt tyskan. Kan man väl föreställa sig, att hans insigter i de först nämnda språken härigenom skulle i väsentlig mån höjas öfver den låga ståndpunkt, hvarpå de nu vid hans utträde ur skolan befinna sig? Och af latin-gymnasiets båda linier vunne endast B-linien någon fördel: en lärjunge på denna linie, som bestämde sig för engelska och franska, skulle på dessa språks studium få använda *en* (1) timme mer än nu i sjetten klassen, nemligen den nu åt tyskan anslagna timmen. Gymnasisterna åter å A-linien, som redan nu läsa endast två moderna språk, skulle följaktligen ej genom den valfrihet, motionären föreslår, få någon lättnad alls. Medan således motionärens förslag för den ena af latinalgymnasiets afdelningar medför en föga nämnvärd, och för den andra ingen möjlighet att koncentrera studiet af moderna språk och derigenom vinna en större och mera användbar insigt, bör vidare ihågkommas, att detta så illa tillgodosedda behof varder betydligt större under den af motionären föreslagna än under den nuvarande organisationen. Ty enligt motionärens förslag skulle *båda* de klassiska språkens läsning uppskjutas till gymnasialstudiet, under det att nu den ena af dessa språk börjar i — hvad motionären kallar — "elementarskolans" näst högsta klass med 8 timmar i veckan och fortsättes i den högsta med lika många timmar. Om det ej kan bestridas, att lärjungarnes språkkunskaper, tack vare krafternas splittring på flere språk, vid utträdet ur skolan ej hunnit högre, än att de först genom längre och ifrigt drifven fortsättning uppnå någon grad af användbarhet; och om det vidare är klart att, derest latinalgymnasiet skall åtaga sig latinstudiet allt ifrån de allra första begynnelsegrunderna, lärjungen i ännu högre grad än för närvarande behöfver lättnad i studiet af de moderna språken, då lär ock få medgifvas, att *den* valfrihet, motionären föreslår, är så ringa att deraf ingen afsevärd nytta kan påräknas. Dertill kommer slutligen, att valfriheten på gymnasiet, från en annan synpunkt betraktad, varder temligen illusorisk, i följd nemligen af det sätt, hvarpå motionären tänkt sig valfriheten i elementarskolan. Motionärens förslag är därför, i Utskottets tanke, mindre än en half åtgärd mot ett ondt, som kräfver att man sätter yxan till roten, att man medgifver lärjungarne rätt att välja *ett* bland de tre moderna språk hvori skolan meddelar undervisning.

Ej mindre, än å gymnasierna, behöfs denna valfrihet i elementarskolan, der motionären äfven vill ålägga lärjungarne att studera *två* moderna språk. Elementarskolan, hvarmed han menar de nuvarande fem nedre klasserna af allmänna läroverket, skulle meddela "allmän borgerlig bildning". Från elementarskolan borde väl därför den yngling, som vid 15 till 16 års ålder vill träda ut i det praktiska lifvet, medföra en sådan språkinsigt som, utan några års skolmessigt fortsatt studium, kunde lända honom till något gagn, användas i hans praktiska värf. Kan han väl på fem år och framdeles — efter indragning af 1 eller 2 klasser — på fyra eller tre år förvärfva en sådan insigt i *två* moderna språk? Att framställa denna fråga är detsamma som att besvara den. Förändringen är för öfrigt, hvad lärjungarne på den nuvarande reallinien angår, ytterst obetydlig. Finge en realist nu begagna sig af den valfrihet, motionären föreslår, och valde han engelska och tyska, så sluppe han de *tre* franska timmarne i femte klassen; och af den ändringen vore väl ingen nämnvärd förbättring af hans insigter i engelska och tyska att motse.

Utskottet kan ej heller gå in på motionärens åsigt, att valfriheten, hvad elementarskolorna angår, skulle så inrättas, att *en* elementarskola finge för sin undervisning välja, bland de nu i skolan studerade språken, till exempel engelska och franska, *en annan* engelska och tyska, *en tredje* franska och tyska. Motionären åberopar som stöd för detta förslag de skiljaktiga lokala förhållanden, som till exempel skulle göra engelska och franska mera nyttiga i Norrland, tyska mera nyttig i Skåne. Men här äro tvenne omständigheter att märka. Den ena är, att befolkningens rörlighet i våra dagar är så stor, att skolynglingar i Norrland ej kunna anses predestinerade att få att göra med sin hembygds affärer på England och Frankrike, ej heller skolynglingar i Skåne att komma i tyske invandrares besvärliga granskap. Och den andra är, att elementarskolan äfven skall vara gymnasiets underlag och förberedelse, och att den blifvande gymnasilärjungen bör från början få välja sitt språkstudium efter sin egen önskan och sitt eget intresse. Från en elementarskola, der lärjungen icke fått välja, utan nödgats läsa de två språk, som skolans styrelse bestämt, till exempel tyska och franska, öfvergår han till ett gymnasium. Der eger han, enligt motionärens förslag, att välja hvilka två af de tre språken han sjelf vill. Antagom, att hans håg och tillämnade lefnadsriktning tala för franska och engelska. I det förra fortsätter han då på den under några föregående år lagda grunden, och så till vida är allt godt och väl. Men skall han kasta tyskan öfver bord, sålunda uppoffrande den på detta språk redan nedlagda mödan, för att i engelska, som han

hellre vill studera och anser sig bättre behöfva, inhemta en mycket otillräcklig kunskap? Den frågan visar, huruledes den blott *lokala valfrihet*, motionären vill medgifva åt elementarskolorna, fortverkar såsom ett *lärjungarnes tvång* äfven på gymnasiet. Utskottet finner sig därför, på grund af det anförda, ej kunna förorda detta slags valfrihet, såsom ej lämplig vare sig med hänsyn till skolans eller gymnasiets lärjungars bästa. Utskottet kan ej komma till annat resultat än *lärjungens* rätt att både i *skolan* och på *gymnasiet* välja blott ett modernt språk.

Utskottet döljer ej för sig, att mot valfrihet invändningar kunna göras, som icke sakna en viss vikt, såsom att den förutsätter ökade lärarekrafter, möjligen större utrymme, och tilläfventyrs i någon mån störande ingriper i den disciplinära ordningen. Hvad gymnasierna vidkommer, torde dessa anmärkningar emellertid ej drabba motionärens förslag mindre än det förslag, som Utskottet kommer att framställa. Och hvilken betydelse man än må tillerkänna dem, lära de ej böra hindra den ifrågavarande reformen, om man anser den för ingenting mindre än ett väsentligt vilkor för tillfredsställande resultat af undervisningsarbetet i det allmänna läroverket. Utskottet antager för öfrigt, att anhängarne af det gamla skicket skola lägga mindre vikt å dessa invändningar, hvilka Utskottet tillerkänner en relativ giltighet, än å en annan, hvilken i Utskottets tanke saknar all betydelse.

Utskottet syftar på det gamla bekanta slagordet, att man måste använda ett främmande språk såsom "grundläggande", och att lärjungan endast med hjälp af ett utländskt (helst ett dödt) tungomål kan inhemta sitt eget språks lagar. Förhölle det sig så, att man endast genom ett främmande språk kunde handledas till att rätt förstå och använda sitt eget, hur märkvärdigt, hur naturvidrigt, hur — omöjligt måste det ej då erkännas vara, att grekerna hunno ett mästarskap, hvilket plägar betecknas såsom oupphunnet mönster, i språkbehandlingsens egentlighet, finhet och behag! Såvidt Utskottet känner, hade nemligen det gamla Greklands store författare ej genom något annat "grundläggande" språkstudium, än modersmålets, lärt den korrekta stilens konst. Äfven i Rom kunde man ju skrifva latin, innan grekiske eller grekiskt bildade grammatici och rhetorer tagit hand om ungdomens undervisning? Å andra sidan förekomma inom den svenska litteraturens område exempel, att den latinska eller tyska grammatikan uppfostrat till den skamligaste oförmåga att något så när drägligt behandla vårt vackra modersmål; och dessa exempel må väl nämnas legio, ty de äro många, de äro otaliga.

Ingen nekar ju, att äfven ett sådant studium af främmande språk,

som ej när den jmförande språkforskningens omfattning och djup, kan i många afseenden belysa förhållanden inom vårt eget och skärpa blicken för iakttagandet af dem. Men hvad det för *skolynglingen* först och främst och hufvudsakligen kommer an på, det är att han får sätta sig i besittning af sitt eget språks material, d. v. s. af sjelfva det föremål, för hvars egendomligheter han sedan på jmförelsens väg kan uppöfva sin iakttagelseförmåga. Den begynnande skolgossens krets af föreställningar är ännu mycket trång och hans ordförråd mycket ringa. Det är genom ymnig läsning af modersmålets litteratur öfver olika kunskapsämnen samt inom olika arter af framställning och stil han bäst kan både vidga den förre och öka det senare, på samma gång härigenom örat vänjes att lyda de språkets lagar, som den grammatiska förklaringen utreder samt i hans minne och för hans förstånd fixerar. Så förberedd, och med sitt *svenska* språksinne öfvadt och befast, hemtar han sedermera ett för sin insigt i modersmålet och sin förmåga att det använda nyttigt ljus från studiet af främmande språk, medan på ett tidigare skede den öfverdrifna sysselsättningen med dessa och undanskjutandet af modersmålet lätteligen för honom alstra ett irrsken, som ännu efter utträdet ur skolan, kanske för lifvet leder honom vill. Göthe kunde yttra, att han först genom motsatsen mot främmande språk kom till rätt medvetande om sitt eget. Men den Göthe, som gjorde denna upptäckt, var redan herre öfver sitt eget språk, var redan en af sin nations störste språkkonstnärer. Mellan honom och skolgossen, som ännu endast beherskar en helt liten del af sitt modersmåls ord och uttrycksformer, ligga så många intellektuella breddgrader, att afståndet ej ens kan uppmätas, och att en jmförelse vore en löjlighet.

Man skall säga, att lärarne, som förträffligt kunna undervisa i latin och någorlunda väl i främmande lefvande språk, deremot platt icke förmå att undervisa i modersmålet så, som vederbör, när det varder första språket i skolan. Om de verkligen äro så litet hemmastadde i modersmålet, så faller ju hela teorien om det »grundläggande» språket, eftersom hvarken den grundläggande, tyskan icke heller den grundläggande latinska välsignelse, som i så rikt mått öfver dem utgjutits, förhjelpt dem till den rätta insigten i modersmålet och dess lagar. Seminariernas lärare tilltror man ju att kunna meddela god undervisning i modersmålet, ehuru detta är både första och enda språk i seminarierna. Och seminariernas lärjungar tilltror man likaledes att inhemta modersmålet utan medverkan af främmande språk; men är det omöjligt, kunna folkskolelärarne således icke på ett tillfredsställande sätt i svenska språket undervisa den stora mängden af den uppväxande ungdomen,

hvarför skyndar man icke då att i seminarierna låta »ärans och hjeltarnes språk» rymma fältet för nyhögtyskan, när det förra ej kan läras utan hjälp af främmande böjningar och glosor?

Då nu den valfrihet, Utskottet förordar, nödgar att göra modersmålet till det "grundläggande" språket i skolan, och då icke ens de på samma gång viktigaste och billigaste yrkanden om skolreformer hafva utsigt att utan nödtvångets bistånd vinna seger mot den vanans nötta lexä, som i Sverige går och gäller för pedagogiska axioner, skulle Utskottet vara hågadt att förorda valfriheten, äfven om den — hvilket långt ifrån är händelsen — icke medförde någon annan fördel än den, att i skolan äntligen modersmålet komme till sin rätt och dermed också natur och sanning till heders.

Till frågorna om läroverkets inre anordning hör slutligen motionärens förslag under C. 2:o g), att vissa viktiga ämnen, som hittills ej ingå i skolundervisningen, måtte få en plats i läroplanen. Under förutsättning af en sådan lättnad i språkstudiet, som Utskottet förordat, bör härför ej hinder möta. Och Utskottet håller före, att särskildt statskunskap bör, så snart ske kan, upptagas bland elementarläroverkets undervisningsämnen.

Motionärens förslag afser väl i främsta rummet en reform af sjelfva den undervisning, läroverken meddela, men har också ett ekonomiskt motiv och syfte. Motionären vill minska statens kostnader för den högre skolundervisningen, och han anser utvägarne dertill så mycket hellre böra ofördröjligen undersökas, som lärarnes behof af löneförbättring är oafvisligt. Hvad han föreslår i afsigt att minska de allmänna läroverkens budget innefattas i följande punkter, som han anser böra tagas under noggrant öfvervägande:

att de 1-, 2- och 3-klassiga läroverken indragas;

att undervisningen i elementarskolan (= n. v. fem första klasserna) till en del gäldas af eleverna, och att kostnaden för öfrigt delas mellan kommunen, vederbörande landsting och staten;

att lärjunge i gymnasium erlägger full, mot kostnaderna svarande afgift; dock att så väl å gymnasiet som i elementarskolan medellöse till en viss procent befrias från afgift.

Utskottet går att yttra sig om dessa förslag i den ofvan iakttagna ordningen.

Hvad då den första punkten vidkommer, håller Utskottet för sannolikt, både att indragning af en så betydlig mängd läroverk ej skall undgå att väcka missnöje, och att motståndet kan varda ganska starkt genom enahanda *krafternas förening*, som en gång genomdref inrättandet af en mängd små-läroverk. Utskottet kan ej heller från-känna detta missnöje allt berättigande, då enligt Utskottets öfvertygelse folkskolan ej ännu kan, annat än undantagsvis, ersätta mer än den lägsta klassen i det allmänna läroverket. Det må äfven påpekas, att motstånd ej är att förvänta blott från de städer och köpingar, der ifrågavarande läroverk äro förlagda, utan antagligen föga mindre från städernas omnejd. Af de 41 en- och tvåklassiga pedagogiernas samt två- och treklassiga elementarläroverkens hela lärjungeantal höstterminen 1876 — 1,294 elever — hade väl 897, således mer än två tredjedelar, hemort i läroverksstaden, medan 397 hade sin hemort utom densamma, hvilket senare utan tvifvel, på få undantag när, betyder "på landsbygden". Men besinnar man, att äfven efter de smärre läroverkens indragning tillfälle till enskild undervisning lättare skall stå till buds i städerna än på landet, så torde få medgifvas, att indragning af dessa läroverk skall varda ej mycket mindre känbar för landsbygden än för städerna. Och med hänsyn härtill bör det förväntade motståndets styrka uppskattas.

Emellertid och under förutsättning att de fullständiga och femklassiga läroverken utan allt för stor svårighet (såsom i följd af otillräckligt utrymme) kunna mottaga de nuvarande små-läroverkens lärjungar — elevantalet i samtliga läroverkens lägsta klass afräknadt — tvekar Utskottet ej att i hufvudsak förorda motionärens förslag i denna del. Hvad särskildt pedagogierna angår, betraktar Utskottet dem som ett oting. Mycket små, af ett helt ringa antal besökta läroverk äro alltför litet omgifna och öfvervakade af ett allmännare intresse, för att ej lätteligen råka i förfall. Vackra undantag gifvas, men Utskottet befarar att det sagda står fast såsom regel. Utskottet vet väl, att äfven större läroverk kunna, under ogynsamma omständigheter, sjunka ned till en mindre god ståndpunkt; men de äro dock föremål för så många intresserades uppmärksamhet, att ett sådant förfall, som vid åtskilliga små-läroverk inträffat, näppeligen vid de förre är möjligt. Då det öfverhufvud måste anses lättare — bland annat med hänsyn till möjligheten af regelbunden skolgång — att höja folkskolans undervisning i ett stadssamhälle, än i en landskommun, torde man ej ställa några öfverdrifna anspråk å de städer och köpingar, som nu ega pedagogier, att de skola så ordna sina folkskolor, att dessa kunna, måhända med undantag af någon ringa undervisning i främmande språk, ersätta förstnämnda läroverk. Den summa, som genom pedagogiernas

indragning skulle besparas statsverket, är icke så obetydlig, att den ej förtjenar något afseende. Enligt en från statskontorets riksbokslutbyrå benäget meddelad uppgift utgjorde år 1877 kontanta statsanslaget till de 19 pedagogierna 60,786 kronor 49 öre. Af detta belopp utgick till pedagogien i Öregrund, som vårterminen 1877 hade 5 och höstterminen samma år 3 lärjungar, 1,214 kronor 49 öre: hvarje lärjunge kostade således statsverket något öfver 300 kronor. Flere andra pedagogier hade under 20 lärjungar — 17, 14, 10, 9, 8. Samtliga 19 pedagogierna räknade 467 lärjungar, således i medeltal 24 à 25; kostnaden för hvarje lärjunges undervisning uppgick i medeltal till något öfver 130 kronor.

De 22 två- och treklassiga läroverk, som funnos höstterminen 1876, räknade tillsammans 827 lärjungar, det är i medeltal 37 à 38. De kontanta statsanslagen för 21 treklassiga läroverk utgjorde följande år 176,630 kronor 79 öre; statens kostnad för hvarje lärjunges undervisning kan sålunda beräknas till omkring 230 kronor.

Då Utskottet uttalar den mening att äfven treklassiga läroverk kunna indragas, skyndar det dock att tillägga, *dels* att denna åtgärd torde böra inskränkas till södra och mellersta delarne af landet, hvar emot i Norrland de ofantliga afstånden torde förbjuda en minskning af det nuvarande antalet läroverk, *dels* att en kommun, som mot åtaggen och behörigen uppfyllt byggnadsskyldighet — ej blott sig, utan ock kringliggande landsbygd till gagn — fått ett läroverk, ej lär böra genom ett penndrag beröfvas en sålunda köpt förmån, och att äfven af detta skäl och från sådan synpunkt frågan om indragning af läroverk tarfvar en noggrann undersökning, som Utskottet begripligtvis ej förmått utföra.

Utskottet antager, att äfven ett eller annat femklassigt läroverk kan undvaras. Utskottet vill ej föregripa de slutsatser, hvartill Kammarens ledamöter måhända kunna föranledas af en detta utlåtande bifogad tabell, men tillåter sig dock den allmänna reflexionen, att sagda tabell synes ådagalägga, att vissa landsdelar äro nog öfverflödigt utrustade med läroverk. Fem sådana för 425 lärjungar i ett medelstort, med jernvägar särdeles väl försedt län torde väl, vid jämförelse med andra län, kunna sägas vara ett par för mycket. Utskottet erinrar, att grunden för dess formella befogenhet, att äfven till de femklassiga läroverken utsträcka sin hemställan om en utredning, huruvida en del mindre läroverk kunna indragas, är att söka i Herr Borgs motion.

Men undersökningen om möjligheten att, till fördel för statskassan och utan svårare men för den bildningssökande ungdomen, indraga åtskilliga läroverk torde böra utsträckas äfven till de *högre* läroverken.

Redan 1870 års läroverkskomité påpekade, att Strengnäs stift är utrustadt med onödigt många elementarläroverk, och att det äfven efter indragning af ett bland de *tre* fullständiga läroverken skulle, "i fråga om anstalter för meddelande af elementarbildning, stå i fullt jemugod ställning med de öfriga stiftens." Komitén föreslog därför, att ett af de fullständiga läroverken i Strengnäs stift skulle förvandlas till femklassigt. Komitén antog, att intet annat af de tre, än det i Nyköping, kunde komma i fråga att reduceras, emedan läroverket i Örebro, beläget i en folkrik ort, är starkt besökt, och det i Strengnäs "dels är i stiftsstaden beläget och redan af detta skäl der oundgängligt", dels är ett bland landets äldsta läroverk, innehafvande ett aktadt rum i vår kulturhistoria, hvarförutom Nyköpings läroverks "anmärkningsvärda fåtal af lärjungar, synnerligen i de öfre klasserna", borde tagas i beaktande.

Utskottet kan ej annat än dela komiténs åsigt, att Strengnäs stift är öfverflödigt rikt försedt med allmänna läroverk. Det är en allt för uppenbar misshushållning att upprätthålla tre högre läroverk inom detta till areal och folkmängd måttliga samt med jernvägsförbindelser väl försedda stift. Men det synes Utskottet ej vara oomtvisteligt — såsom komitén påstod — att endast Nyköpings läroverk kan ifrågasättas såsom föremål för den nödiga reduktionen.

Strengnäs läroverk, som höstterminen 1858 räknade 162 lärjungar, har sedan sett antalet sjunka till 128 höstterminen 1878. Läroverket i Nyköping hade läsåret 1860—61, då det först blef på reallinien fullständigt, 159 lärjungar, och höstterminen 1865, från hvilken tid det är fullständigt jemväl på latinlinien, 185; sistlidne vårtermin hade det 203 lärjungar. Antalet lärjungar i de öfre klasserna uppgick under hela läsåret 1878—79 till 61, hvilken siffra, jemförd med hela antalet (höstterminen 197, vårterminen 203), synes Utskottet ej utvisa någon ofördelaktig proportion.

Kontanta statsanslaget för Strengnäs läroverk 1877 utgjorde 50,809 kronor 47 öre. Fördelas det på 130 lärjungar (132 vårterminen, 128 höstterminen 1878), så befinnes, att hvarje lärjunge kostar staten närmare 400 (389 à 390) kronor, hvilken summa är *dubbelt* högre än den af sista statsrevisionen (för 1877) beräknade medelkostnaden för lärjungarnes undervisning i allmänna läroverken.

Då Strengnäs stad ligger utom vårt jernvägsnät, förefaller det ej sannolikt att, derest högre läroverket i Nyköping indroges, någon större del af dess lärjungar skulle vända sig till Strengnäs, utan torde de hellre anlita Örebro eller andra *redan starkt befolkade* läroverk. Vid sådant förhållande lär hvarken Strengnäs läroverks höga ålder böra få tynga

mycket i vågskålen, ej heller den till Strengnäs förlagda stiftsstyrelsens behof af ett läroverk till sin disposition få anses innebära ett afgörande skäl för ett i och för sig olämpligt val af det läroverk, som, till undvikande af misshushållning med statens medel, bör indragas eller reduceras till mindre omfång.

Dertill kommer ännu — oberäknadt, att Nyköpings stad synes vara stadd i raskare utveckling — att nödig hänsyn till de uppoffringar, en kommun underkastat sig för att bygga åt sitt läroverk, torde tala till Nyköpings förmån. Medan stadsfullmäktige i Nyköping beslutit att uppföra »ett nytt, prydligt och tidsenligt lärohus» (jmför sista årsredogörelsen för Nyköpings läroverk), torde deremot Strengnäs kommun näppeligen hafva bekostat någon byggnad för dervarande läroverk. Till oundgängliga förändringar å det gamla gymnasiihuset anslog 1862 års Riksdag 50,000 kronor,

Emellertid får Utskottet inskränka sig till att på dessa förhållanden fästa Kammarens uppmärksamhet, emedan de tvenne motionernas innehåll måhända ej kan anses medgifva Utskottet otvetydig rätt att göra hemställan rörande indragning af ett högre läroverk. Hvad vidare angår motionärens förslag om bestridandet af kostnaderna för elementarskolan, har Utskottet intet att invända emot, att lärjungarne skola erlägga »en viss afgift», hvarmed väl lärar afses att de nuvarande lärjungeafgifterna böra höjas. Komitén för löneroglering vid läroverken har, som bekant, förordat, att den nu vid olika läroverk mellan 10 kronor 50 öre och 20 kronor vexlande terminsafgiften skulle höjas till 25 kronor. Här uppstå emellertid vissa frågor, som torde tåla att närmare begrundas. Skall terminsafgiften sättas lika i alla klasser? Hur skall man finna någon garanti för en pröfning efter någorlunda lika grundsatsar — vid olika läroverk — af den större eller mindre medellöshet, som bör berättiga till hel eller partiel befrielse? Och huru skall förekommas, att ej medellöshet *allena*, utan anlagens och flitens rekommendation, fortfarande befolkar skolbänkarne med gossar och ynglingar, som af den kostnadsfria undervisningen lockas in på en förfelad stråt? Inom Utskottet har man tänkt sig, att en af vederbörande landsting, en af läroverksstyrelsen för hvarje läroverk förordnad person skulle biträda rektor vid handläggning af dylika frågor. Allt detta tarfvar en närmare utredning. Utskottet tilltror sig ingalunda att verkställa den, men sympatiserar med sjelfva den grundsats, motionären antydt, dock under förutsättning att den varsamt tillämpas. Deremot kan Utskottet ej sluta sig till motionärens åsigt, att kostnaderna för öfrigt böra fördelas mellan kommun, landsting och staten, eller till det dermed sammanhängande yrkandet, att elementarskolan bör »vårdas och styras af kommun och landsting inom

vissa af staten föreskrifna gränser». Utskottet fruktar i afseende å en sålunda kombinerad styrelse, att enhet och konsekvens i vården om skolan svårigen kunde uppnås, förutsatt i öfrigt att både nödiga insigter och uppoffrande nit i ett förmodligen lönlöst uppdrag alltid stode de ifrågavarande korporationerna till buds; det är fara värdt, att här kunde blifva anledning nog att tillämpa ordspråket om de många kockarne och den dåliga soppan. Då ju »kommunen» (läroverksstaden) genom sin byggnadsskyldighet gäldar den särskilda förmånen att inom sina portar ega ett läroverk, samt då landstingen dels i verksamheten för folkskolan hafva ett stort och för dem lämpligare arbetsfält, dels ej torde böra bringas i valet emellan att antingen försumma elementarskolan, eller ock för hennes skull utöfva sin beskattningsrätt på ett alltför kämbart sätt, håller Utskottet före, att man åtminstone tillsvidare bör åtnöjas med den minskning i statens utgifter, som kan ernås derigenom, att lärjungarnes afgifter höjas. Det må för öfrigt tilläggas, att en ombildning af undervisningsväsendet, åsyftande att på en gång lösa en stor mängd af både princip- och detaljspörsmål, hörande till både den inre och den yttre organisationen, löper fara att falla under sin egen tyngd. Om uppgiften är allt för omfattande, irrar blicken osäker öfver det vida fältet, omdömet förvillas, och modet svigtar inför omöjligheten att något så när förutse *konsequenserna* af hvad man företager.

Vidkommande, slutligen, kostnadsfrågans tredje punkt, eller motionärens mening, att lärjunge i gymnasium bör betala full, mot kostnaderna svarande afgift, och att för ett visst antal medellöse staten skulle bekosta denna afgift, kan Utskottet ej heller dela motionärens åsigt i vidsträcktare mån, än att det anser lärjungarnes afgifter böra ej alltför obetydligt höjas öfver nuvarande beloppet. Utskottet vill erinra om den oförnekliga sanningen, att den kostnadsfria eller billiga undervisning, som staten består, icke är, ej heller är ämnad att vara blott en förmån för, en gunstbevisning åt dem som finna för godt att deraf begagna sig, utan att staten för sina ändamåls skull, i sitt eget intresse funnit nödigt och välbetänkt att på lindriga vilkor erbjuda tillfälle till högre skolbildning ej blott för dem, som en gång skola handlägga statens angelägenheter, utan ock för dem, som i många olika grenar af privat, samhällsnyttig verksamhet behöfva en annan underbyggnad, än folkskolan förmår lemna. Männe nu förhållandena i vårt land äro vordna sådana, att hela den högre elementarundervisningen kan utstrykas från statsbudgeten? Utskottet icke blott icke tror det, utan vågar påstå, att försöket vore vådligt. "Full, mot kostnaderna svarande afgift" kan nog erläggas af ett *fåtal* rika personer; och för de "obemedlades" barn skulle staten sörja. Men hur går det då med den *stora* mellanklassen mellan de

högst beskattade å ena sidan och dem å den andra, som kunna förete fattigdomsbevis?

Motionären tänker sig samtliga gymnasierna såsom "egentligen privata läroverk". Utskottet har förut, i ett annat sammanhang, otvetydigt uttalat sin sympati för de enskilda läroverken och sin förhoppning, att sådana måtte varda mer än hittills uppmuntrade från statens sida. Men Utskottet kan ej annat än lika oförbehållsamt förklara, att det icke önskar att se hela den högre skolundervisningen i vårt land öfverlemnad åt den enskilda företagsamheten. Utskottet underkänner ej betydelsen, äfven på undervisningens område, af "den lifgifvande konkurrens", som motionären omtalar. Men det kan ej heller förbise, att en mycket högt drifven konkurrens, i hvilken deltagarne rent af "kämpa för tillvaron", ej sällan ikläder sig sådana former och antager sådana sätt att gå till väga, att de kunder, om hvilka de täflande slitas och slåss, kunna blifva kampens offer. Vår tid är *industrialismens*, icke mindre i ond än i god mening; och intet hindrar, att under vissa gifna förhållanden den uppväxande ungdomens undervisning kan blifva ett yrke, der fabriksmärket träder i stället för de "fria konsternas" pregel.

Utskottet håller före, att den konkurrens, som inom vårt undervisningsväsende är att önska, är konkurrensen ej mellan idel privata läroverk utan mellan sådana och statsläroverk. Skulle statsläroverket röja benägenhet att fastna i allt för stela undervisningsformer och att, för det traditionellas skull, glömma att äfven bildningens innehåll allt jemt föryngras, då bjuder det enskilda läroverket dem välkomna, för hvilka den officiella stugan blifvit för kvalmig och trång. Om åter det enskilda läroverket, uppoffrande metodisk grundlighet, åsyftar hastiga, men löst rotfästa resultat, då är, tack vare statsläroverket, ej hvarje fader eller målsman nödgad att sända sin son eller myndling till en skola, der han befarar att studiets ytlighet leder till afbräck ej blott för kunskaperna, utan ock för karakteren.

Det är nu visserligen sant, att motionären ej blott vill ställa gymnasierna — ehuru »egentligen privata» och af staten endast på det sätt understödda, att staten erlade afgift för ett antal obemedlade lärjungar — under statens kontroll, utan ock afser, att dessa privata läroverks stadgar skulle godkännas af staten. Men härmed upphäfver motionären, enligt Utskottets tanke, de fördelar, han sjelf väntar af privatskoleväsendet. Skulle gymnasierna underkastas stadgar, godkända af staten, så blefve de ju till hela sin inre organisation beroende af staten, de blefve dess slafvar. Närmare besedt skulle detta innebära, att de blefve beroende af vexlande ekklesiastikministrars förgodtfinnande, och då en ekklesiastikminister, öfvertygad om sina åsigtens ofelbarhet och om an-

dra åsigtens förkastlighet, antagligen skulle vilja göra sin mening gällande öfverallt, så skulle vid dessa privatläroverk en fullt lika sträng *uniformitet* uppstå som någonsin vid statsläroverk. Men hvart tager då ett af de väsentligaste villkoren för en »lifvande konkurrens» vägen? — För öfrigt, om staten endast på anförda sätt understödde de privata gymnasierna, hvar finnes då rättsgrunden för dess anspråk att beherska dem så, som sanktion å stadgarne skulle innebära? Staten har ju, utan att fordra en sådan makt, medgifvit enskilda läroverk dimissionsrätt och tillerkänt deras i afgangsexamen godkända lärjungar likställighet med statsläroverkens. Och då det vid ett par tillfällen föreslagits, att staten skulle, genom erläggande af elevafgifter för obemediade lärjungar, understödja enskilda läroverk, har man långt ifrån ifrågasatt, att staten därför skulle tillvälla sig en sådan befogenhet, som motionären vill tillerkänna den öfver de af honom föreslagna privata gymnasierna.

Utskottet har, i ofvanstående framställning och granskning af motionärens förslag rörande bestridandet af kostnaderna för de allmänna läroverken, måst vidröra ett och annat af hvad han angående deras styrelse och förvaltning föreslagit. Utskottet öfvergår nu till öfriga förslag rörande den yttre organisationen.

Motionären föreslår, att läroverket skall delas i »elementarskola» och »gymnasium», den förra bekostad af staten, kommunen och landstinget samt styrd af dessa tre makter i förening, det senare förvandladt till privat, således naturligtvis styrdt af egaren, ehuru väl enligt föreskrifter, beroende af statsmaktens vilja. Motionären yrkar således en fullständig boskilnad mellan skola och gymnasium, vida fullständigare än den i gamla tider var. Af hvad Utskottet här ofvan yttrat följer redan, att en sådan skilsmessa ej kan vinna dess förord. Utskottet kan icke ens förorda blott och bart en återgång till det gamla skicket, det vill säga en tudehning af det nuvarande allmänna läroverket. Utskottet vågar ej afgöra, om eller hvilka fördelar dermed skulle vinnas, men det vet, att tungt vägande betänkligheter resa sig mot en sådan åtgärd. I motionärens förslag synes för öfrigt delningsfrågan stå i det ovilkorliga samband med frågan om förvandlingen af det allmänna läroverkets gymnasialafdelning till privatskola, att med det senare förslagens fall äfven det förra faller.

Den yttre organisationen angår vidare motionärens yrkande, att »gymnasierna blifva af tvenne slag, reala och klassiska, hvilka hållas oberoende af hvarandra och af skolan».

Om och när en sådan förändring af de akademiska examina, som Utskottet förordat, blifvit genomförd och hunnit visa sina verkningar, då kan det, enligt Utskottets tanke, blifva fråga om att äfven på det sätt utmärka och befästa de båda s. k. bildningsliniernas åtskilnad å gymnasialafdelningen, att de förläggas till olika läroverk. Då, men icke förr: ty först då skall man kunna afgöra, vid huru många läroverk en real, vid huru många en latinsk öfverbyggnad behöfves. Men Utskottet tillåter sig att påpeka, att det dock icke synes nödvändigt, att hvarje fullständigt läroverk skall hafva gymnasialafdelning blott af ena slaget, och att fall kunna tänkas, då det vore tillräckligt — och billigare — att anordna ett läroverk med både real- och latingymnasium, onödigt — och dyrare — att inrätta tvenne läroverk med hvar sin gymnasialafdelning. Utskottet anser det ännu vara för tidigt att härom fixera en regel utan undantag. »Oberoende» uti inre mening kunna nog de olika gymnasierna blifva, äfven om samma tak hvälfver sig öfver realism och latinism. Hvad åter deras oberoende af skolan vidkommer, så inser ej Utskottet, huru de skulle vare sig kunna eller böra blifva oberoende af sitt gemensamma underlag. Menas åter härmed, att gymnasiet ej skulle få vara förenadt med sin underbyggnad, utan nödvändigt hafva särskildt hus och hem m. m., så har Utskottet redan yttrat sin afvikande mening härom.

Slutligen återstår ännu en till den yttre organisationen hörande fråga: »Kan och bör icke elementarskolan sättas i samband med folkskolan»? Men denna fråga byter, vid närmare betraktande, skepnad och förvandlas till en fråga om den *inre* organisationen af folkskolan. Så betraktad, besvaras hon teoretiskt mycket lätt, och svaret lyder så: i samma mån som folkskolan utvecklas och hinner *växa i* de på henne ställda anspråkens vida kläder, kommer detta samband af sig sjelf. Praktiskt åter tager sig saken så ut, att man ej kan dekretera fram detta samband, utan måste vänta det såsom en frukt, hvars mognad ej kan på dag och timme beräknas. Såsom en »lätt tryckning» på dem, hvilka nu måhända ej egna folkskolan vederbörligt intresse, emedan man har de många allmänna läroverk, som mottaga barn vid nio års ålder, att lita till — såsom en maning till dem att för sitt eget intresses skull påskynda folkundervisningens höjande, kan indragning af lägre klasser i allmänna läroverket och af lägre läroverk tjena. Men akte man sig att begära för mycket och trycka för hårdt. Hur långt en sådan åtgärd

för närvarande kan utsträckas, derom har Utskottet redan yttrat sin mening.

På grund af de åsigter, Utskottet härmed sökt utveckla, får Utskottet sålunda

2) hemställa, att Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t

dels tillkännagifver sin åsigt,

a) att samtliga universitetsexamina måtte, med bibehållande af den kompetens till embeten och tjänster, som nu genom dem förvärfvas, få afläggas af enhvar, som genomgått godkänd, vare sig real eller latinsk mogenhetspröfning, utan åliggande för den, som sig till universitetsexamen anmäler, att genom någon preliminär- eller kompletteringsexamen hafva ådagalagt insigter i latinska språket;

b) att de döda språkens läsning i allmänna läroverken bör framflyttas till sjetten klassen;

c) att latin bör införas såsom valfritt ämne i realliniens två öfre klasser, dock ej till högre timantal än fyra timmar i veckan;

d) att det bör medgifvas lärjunge i allmänna läroverket att, efter eget val, läsa blott ett modernt språk;

e) att någon del af den genom språkstudiets inskränkning vunna tid bör anslås åt sådana, för den allmänna bildningen angelägna läroämnen, som hittills ej ingått eller haft alltför ringa plats i de allmänna läroverkens undervisning;

f) att lägsta klassen af det allmänna läroverket bör indragas; att samtliga pedagogier böra indragas; samt att, efter förutgången närmare utredning, alla eller de flesta treklassiga samt några femklassiga, i södra och mellersta delarne af landet belägna, läroverk torde kunna indragas;

g) att en sådan, efter de olika klasserna proportionerad höjning af lärjungarnes terminsafgifter bör vidtagas, att derigenom en väsentligare lättnad i statens utgifter för dessa läroverk åstadkommes;

dels anhåller,

h) att Kongl. Maj:t täcktes, för utredning af

dessa frågor och utarbetande af förslag till förändringar i den nuvarande universitets- och skollagstiftningen i enlighet med ofvan angifna grunder, förordna en komité, sammansatt af erfarne män i olika samhällsställning och verksamhet; samt

i) att Kongl. Maj:t, innan ändringar i läroverksstadgan med anledning af de förslag, som sålunda kunna komma att utarbetas, varda beslutade, täcktes lemna Riksdagen tillfälle att sig deröfver yttra.

Stockholm den 23 April 1880.

På Utskottets vägnar:

A. HEDIN.

Reservationer:

af Herr *J. O. Boström*: "Då täta rubbningar i undervisningsväsendet otvifvelaktigt måste störande och menligt inverka på detsammas jemna och fruktbringande utveckling, *då* den nya undervisningsplan, som genom Kongl. nåd. beslut af den 6 Juni 1873, den 12 Mars 1875 och den 1 Juni 1877 för läroverken faststälts, ännu icke hunnit bära några mogna frukter, af hvilkas art ett på vunnen erfarenhet grundadt omdöme om denna plans beskaffenhet och inverkan på undervisningen kunnat hemtas, *då* Kongl. stadgan för rikets allmänna läroverk af den 1 November 1878 är af så färskt datum, att dess tillämpning väl ännu må anses knappast vara mer än börjad, ännu mindre att man deraf skulle kunna klart och ovedersägligt sluta till dess olämplighet och till ett oafvisligt behof af en väsentlig och djupgående förändring, har jag icke kunnat biträda åtskilliga af de, enligt mitt förmenande väsentliga och omstörtande förändringar i vårt lands undervisningsväsende, som

Utskottet funnit sig med anledning af Herrar Borgs och Axells motioner böra föreslå och tillstyrka. Deremot har jag ansett mig kunna förena mig med Utskottet och tillstyrka några partiella förändringar, som torde kunna genomföras utan att frångå från och förrycka den nuvarande läroverksorganisationens plan.

Då jag håller före att universitetsstatuterna blifvit i viss mån mindre berörda af senare årens omdaningsarbete och att några reformer dervid kunna af det närvarandes kraf påkallas, i syfte att bereda tillfälle för "icke-latinare" till afläggande af någon eller några flere akademiska examina med dermed följande kompetens till vissa statens tjänster, men *då* jag icke biträder Utskottets mening om latinets obehörighet och obehöflighet i den utsträckning och i de universitetsexamina Utskottet angifver, har jag härvid, i någon anslutning till 1873 års Riksdags särskilda Utskotts utlåtande, blott delvis och mera i allmänhet kunnat dela Utskottets hemställan.

Då de klassiska språken inom det pedagogiska området spela en så stor rol, så att de i alla de större kulturländerna utgöra grundval för elementarundervisningens ordnande i hvad den skall vara förberedelse för universitetsstudier och humanistisk bildning, *då* i dessa länder, till och med i den nordamerikanska republiken, de läroverk stå i högsta anseende som bibringa sådan på de klassiska språken baserad undervisning, *då* någon grundläggande elementarkunskap i latinets synes mig skola blifva väsentligt försvårad, att icke säga omöjliggjord, genom att hänvisa det till blott de 2 öfversta klasserna i läroverken, hvilken anordning omissskänligen är egnad att undergräfvat latinstudiet, har jag icke velat följa Utskottet i dess förslag att inskränka latinets läsning i elementarskolorna.

Att deremot *införa* latinets i de öfre klasserna vid realläroverken såsom valfritt ämne med en så obetydlig undervisningstid, som Utskottet föreslagit, kan jag icke heller gilla, emedan detta synes dels strida mot det egentliga och afsedda ändamålet med realläroverks upprättande, dels skola göra intrång på den för öfriga ämnen behöfliga och anslagna tiden och onödigtvis splittra och förrycka den reala liniens undervisningsplan, hvarigenom en ej ringa skada kan densamma tillskyndas, dels skola kräva nya lärarekrafter vid dessa läroverk och deraf föranledda ökade kostnader. Den ringa undervisningstiden torde ock komma att medföra föga nämnvärd frukt med afseende på insigt och kännedom af latinska språket, som hittills ansetts kräva ganska många undervisningstimmar, om dervid skall vinnas något bevändt; det är att befara att den reala liniens egentliga läroämnen skola på Utskottets förslag förlora något, men latinets vinna *intet*.

Då den tid, som vinnas genom språkstudiets inskränkning eller genom åt lärjungarne lemnad större valfrihet med afseende på studium af främmande lefvande språk, torde till fördel för honom kunna och böra egnas åt

andra nuvarande skolans läroämnen, *då* införande af nya obligatoriska ämnen kan medföra ett mångläseri, som bör undvikas, *då* statskunskap och helsolära lämpligen kunna i undervisningen förenas, den förra med historia, den senare med naturlära, utan att behöfva upptagas såsom särskilda *nya* läroämnen, har jag icke ansett Utskottets hemställan med afseende härpå behöflig.

Då vårt folkskoleväsende ännu icke i allmänhet hunnit större utveckling, än det äfven i Utskottets ögon har, *då* någon höjning af minimikunskapsmättet för afgang från folkskolan icke föreslagits, *då* flyttbara folkskolor, i hvilka undervisningen icke *kan* i regel medföra samma resultat som i de fasta, ännu måste mångenstädes i vårt land anses vara af lokala eller andra förhållanden nödvändiggjorda och förslag till deras upphäfvande icke föreligger, *då* undervisning inom folkskolans lärokurs eller läroområde måste på vissa ställen inmedelas till och med i så kallade mindre skolor och *då* Utskottet helt visst icke åsyftar nedsättning af fordringarna för inträde vid elementarläroverken, *då* folkskolan, sådan den enligt lag ställer fordringarna på dem som taga afgangsbetyg och, sådan den faktiskt mångenstädes är beskaffad, icke kan ännu ersätta elementarskolans nedersta klass, *då* folkskolan väl i allmänhet torde stå lägre och vara svårare att höja på landet än i städerna, *då* barn från landet, som vilja inträda i elementarskolan, skulle nödgas söka privata läroanstalter eller privat undervisning för att förberedas för inträdet, hvilket för dem skulle betydligt fördyra den förberedande undervisningskostnaden, kan jag icke tillstyrka indragning "ofördröjligen" af ens nedersta klassen, ännu mindre den 2:dra i våra läroverk. Men denna indragning vill jag dock framhålla såsom ett önskad mål, ej i fjerran utan så nära som möjligt liggande; dock måste denna indragning vara betingad af och stå i sammanhang med folkskolans utveckling och höjande af minimikunskapsmättet för afgangsbetyg.

Då Utskottets tillstyrkan beträffande indragning af pedagogier, 1-, 2- och 3-klassiga med flera läroverk synes mig vara alltför bestämd, emedan ju härutinnan hänsyn måste tagas till lokala och en mängd andra förhållanden, hvilka kunna och böra hafva ett väsentligt och beaktansvärdt inflytande på omdömet, huruvida ett läroverk, det må vara pedagogi, 1-, 2- eller 3-klassigt, bör eller icke bör indragas, har jag icke heller deruti kunnat helt instämma i Utskottets hemställan.

Då de förändringar med afseende på universitets- och skollagstiftningen, hvilka jag med anledning af föreliggande motioner ansett behöfliga och nyttiga och hvilka jag velat tillstyrka, vare sig i öfverensstämmelse med eller med någon meningsskiljaktighet ifrån Utskottets pluralitet, icke äro af den väsentliga och vår nuvarande undervisningsplan och läroverksstadga omstörtande beskaffenhet, att någon så kostsam och omständlig apparat som en

komité med dess vidlyftiga arbete skulle för frågans utredning och förslags utarbetande behövas, och då Kongl. Maj:t torde vara i tillfälle att äfven utan en komités föregående utredning taga i nådigt öfvervägande Riksdagens uttalade åsigt, har jag icke biträdt Utskottets anhållan om en komités nedsättande.

Deremot biträder jag villigt Utskottets hemställan att Kammaren beslutar anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes i nåder inhemta Riksdagens yttrande öfver det förslag till förändringar i lag, hvartill Riksdagens uttalade åsikter tilläfväntas kunna föranleda.

På grund af de delar af Utskottets motivering, hvilka jag biträdt, och på grund af hvad jag nu, afvikande från Utskottets mening, haft äran anföra, vågar jag, — jemte det att jag ber att få reservera mig mot åtskilliga i Utskotts-Betänkanhets motivering uttalade åsikter, särskildt hvad beträffar religionsundervisningen vid skolorna —, vördsamt föreslå:

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes

1) taga i nådigt öfvervägande,

a) huruvida icke några flere universitetsexamina, än som nu i lag medgifvas, kunde, med bibehållande af den kompetens till embeten och tjänster, som nu genom dem förvärfvas, få afläggas af den, som genomgått godkänd real mogenhetsexamen.

b) huruvida icke rättighet kunde beviljas lärjunge vid allmänt läroverk att efter eget val läsa blott *ett* främmande lefvande språk.

c) huruvida icke i gällande folkskole- och läroverksstadga sådan förändring borde vidtagas, att folkskolan kunde ersätta de allmänna läroverkens lägsta klass och denna klass indragas.

d) huruvida icke några pedagogier, 1-, 2- eller flerklassiga läroverk kunde anses mindre behöfliga och därför indragas.

e) huruvida icke en sådan, efter de olika klasserna proportionerad höjning af lärjungarnes terminsafgifter borde vidtagas att derigenom väsentligare lättnad i statens utgifter för de allmänna läroverken åstadkommes; samt

2) inhemta Riksdagens yttrande öfver de förändringar i gällande skollagstiftning, hvilka Kongl. Maj:t kan i nåder finna för godt att, med fästadt afseende på Riksdagens nu gjorda hemställan, föreslå.”

Vid punkten 1): af Herrar *Severin Axell, A. F. Petterson, Ol. Larsson* och *A. Hansson* mot vissa delar af motiveringen och särskildt mot dem, som stå i strid med våra här nedan framställda yrkanden.

Vid punkten 2 a) af Herr *Severin Axell*: »Ehuru jag i hufvudsak öfverensstämmer med Utskottets majoritet i den motivering, som ligger till grund för dess yrkande under denna punkt, har jag dock sett mig nödsakad att anmäla min afvikande mening, dels i afseende på den del af motiveringen, som särskildt sysselsätter sig med det i motionen framställda förslaget, dels i afseende på klämman. Äfven om jag må anse realisternas berättigande att aflägga *alla* akademiska examina och deraf följande kompetens till *alla* embeten och tjänster, som genom dessa examina nu förvärfvas, såsom en blott tidsfråga, vill jag dock i detta afseende taga hänsyn till närvarande förhållanden och till det, som sannolikt kan vara möjligt att genomdrifva, men vill icke sätta hela reformens framgång på spel genom ett yrkande som möjligen Kammarerna själf och helt sannolikt Medkammaren samt Kongl. Maj:ts skola finna vara för vidt gående. Äfven om denna min farhåga är ogrundad, hade enligt min uppfattning yrkandet i motionen, som dock befriar blifvande lärare, läkare och jurister från obligatoriskt studium af latin vid universitetet och i hög grad inskränker fordringarna deri för mogenhetsexamen, bort uppmärksammas såsom en lämplig och måhända nödig öfvergångsform.»

Vid punkten 2 c): af Herr *Severin Axell*: "Under förutsättning att Kammarerna i sitt beslut under punkten 2 a) upptager mina i motionen gjorda yrkanden under B., får jag yrka att beslutet i föreliggande punkt äfven måtte omfatta ett godkännande af motionens punkt A 6) angående fordringarne för real mogenhetspröfning i latin.»

Vid punkten 2 d): af Herr *Severin Axell*: "Emot det yrkande, som Utskottet gjort i denna punkt, får jag anmäla min reservation. Jag medgifver villigt att Utskottet förbättrat det i motionen framställda förslaget, derutinnan, att det vill medgifva lärjunge rätt att läsa blott *ett* lefvande språk, under det att jag i motionens motivering icke vågade göra anspråk på större frihet för lärjungen än den att välja *tvenne* af de tre lefvande språken. Men jag icke allenast befarar, utan är äfven förvissad derom att Utskottets förslag i dess nuvarande form skall väpna alla de pedagoger, som eljest måhända kunna vara böjda för reformen, emot oss. Och icke allenast detta, utan de vapen, som Utskottets förslag sätter dem i handen, skola enligt min uppfattning fälla oss neder. Med en oinskränkt frihet att välja

ett, två eller tre af de trenne kulturspråken, hvilket Utskottet nu förordar, blir det ytterst svårt, för att icke säga omöjligt att uppgöra en läsordning, ty man får icke mindre än 7 linier. Dessutom blir en sådan anordning öfver höfvan kostsam. Vill man hålla på lärjungens rätt att läsa blott *ett* lefvande språk, hvilket jag vill göra, så måste man för att göra detta utförbart inskränka hans valfrihet inom ett visst läroverk till ett af tvenne bestämda språk. Härigenom nedsjunka de sju linierna till trenne och de behöfliga lärarekrafterna i motsvarande mått. Men detta låter sig icke göra på annat sätt än att läroverken lemna undervisning blott i tvenne lefvande kulturspråk. Om dessa blifva valfria för hvarje läroverk, har lärjungen genom att välja det ena eller det andra läroverket full frihet att välja ett eller två språk af de trenne. Längre tror jag icke att valfriheten praktiskt kan utsträckas, hvadan jag får yrka att förevarande punkt erhåller följande lydelse:

- d) 1) att hvarje statens läroverk icke skall meddela undervisning i flere än tvenne moderna språk, ankommande det på Kongl. Maj:t att för hvarje läroverk efter vederbörande skolmyndigheters hörande bestämma, hvilka dessa tvenne språk skola vara.
 2) att det bör medgifvas lärjunge i statens läroverk att efter eget val läsa blott ett af de tvenne moderna språk, hvori läroverket meddelar undervisning.»

Vid punkten 2 g):

af Herrar *Severin Axell, A. F. Petterson, Ol. Larsson* och *A. Hansson*, som ansett att Utskottets Utlåtande i denna punkt bort hafva följande lydelse

Under punkt. A har Herr Axell yrkat

- 1:o. *att* elementarläroverket delas i elementarskola och gymnasium, den förra motsvarande de 5 nedre, det senare de 2 öfre klasserna;
 2:o *att* elementarskolan meddelar allmän borgerlig bildning;
 3:o. *att* gymnasium meddelar den högre elementarundervisning, som utgör ett vilkor för högre vetenskaplig och litterär bildning;
 4:o. *att* gymnasierna blifva af tvenne slag, reala och klassiska, hvilka hållas oberoende af hvarandra och skolan.

Dessa motionärens yrkanden äro ingalunda nya. Tvärtom hafva allt från den tid, då gymnasierna genom Kongl. Cirkuläret af år 1849 upphäfdes såsom särskilda läroverk och förenades med den nedre skolan, starka tvifvelsmål förefunnits angående denna åtgärds lämplighet. Dessa togo inom representationen form och uttryck i 1870 års Utskotts betänkande samt i Riksdagens samma år aflåtna skrifvelse. Utskottet föreslog

att, sedan undervisningen i elementarläroverkets fem första klasser sålunda kan för begge linierna blifva gemensam i alla ämnen utom i ett

främmande språk, densamma så ordnas att hela lärokursen för dessa klasser kommer att utgöra *ett*, såvidt möjligt, afslutadt helt; äfvensom att de begge bildningslinierna på gymnasialafdelningen eller från och med sjette klassen, i den mån förhållandena medgifva, helt och hållet åtskiljas och förläggas till olika läroverk.

Riksdagen åter yttrar i sin skrifvelse samma år: "Det har blifvit anmärkt, *huruledes sammanförandet i samma läroverk såväl af skola och gymnasium som ock af de båda bildningslinierna* — den klassiska och den reala — vållat, att åtskilliga läroverk blifvit så öfverfyllda, att disciplinen icke alltid torde kunna nöjaktigt öfvervakas, hvarjemte denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särdeles å den reala linien. Sistnämnda förhållanden torde äfven hafva gifvit upphof till den tanken, som synes alltmera hafva vunnit insteg, att det vore önskligt att skolan så kunde ordnas, att undervisningen i de nedre klasserna blefve i möjligaste måtto för alla gemensam, men deremot i de öfre — motsvarande de forna gymnasierna — kunde fullständigt särskiljas ända derhän, att om möjligt *dessa klasser frångildes den öfriga skolan och upptogos i fristående själfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen och särskildt för undervisningen å den reala linien.*"

Dessa uttalade önskningar hafva emellertid icke vunnit något afseende i vår nuvarande läroverksstadga. Blott i skolans 3 nedersta klasser är undervisningen för alla gemensam; lärokursen i de fem första klasserna utgör intet afslutadt helt, hvarken på latinlinien eller den reala; inga kursafslutningar äro anordnade i tredje och femte klasserna, ehuru Regering och Riksdag år 1873 voro derom ense; gymnasialafdelningen är fortfarande sammanslagen med nedre skolan; latin- och reallinien äro äfven i de öfre klasserna förenade inom samma läroverk och stadgan medgifver till och med att de båda bildningsliniernas undervisning må i vissa fall vara gemensam äfven på detta stadium.

De skäl, hvarpå en skilsmessa mellan nederskola och gymnasium hitintills förordats, äro förnämligast tvänne. Man har med styrka betonat, att saknaden af en afslutningspunkt på ett lägre stadium, hvarifrån de, som efter ett mindre antal års skolstudier, vilja utträda i det praktiska lifvet, kunna afgå med en, såvidt möjligt, hel och afslutad studiekurs, vore en beaktansvärd olägenhet af nuvarande organisation. Då undervisningen är till för dem, som undervisas och icke tvärtom, vore det billigt att samma fördel af en studiernas afslutning till ett visst mått, som lemnas ett *fåtal* (cirka 20 procent) vid dess afgång från läroverkets högsta afdelning, äfven beredes det *flertal* (cirka 66 procent), som utgår från skolans nedre klasser. Vid lärjungens afgång från femte klassen vore lämpligaste tidpunkten för en sådan afslut-

ning, enär denna då i allmänhet skulle sammanfalla med konfirmationsåldern. Det är nämligen vid denna tid, som öfvergången från skolan till en praktisk verksamhet inträffar för flertalet af alla dem, som ej söka elementarläroverket för att förberedas till universitetet eller högre fackskolor. *Häraf följer att den afdelning af läroverket, som omfattar de 5 nedre klasserna, bör ordnas som ett helt för sig med afslutade kurser.*

Det andra skälet är hemtadt från svårigheten dels att öfvervaka disciplinen i de stora fullständiga läroverken med sina många klasser och med ända till 5 à 600 lärjungar, dels att tillämpa samma disciplinära bestämmelser både för gossen och ynglingen. Den personliga beröring, hvori en skolas styresman bör stå till hvarje dess lärjunge, är med den nuvarande organisationen omöjlig, vid de större läroverken. Icke ens den ytligaste personalkännedom om lärjungarne kan af rektor vinnas. Tukt och ordningsstadga kunna icke heller, eller böra åtminstone icke handhafvas lika för ynglingen som för gossen. Men äro de lärjungar i samma läroverk, kan ingen skillnad göras, ty detta skulle alstra föreställningar om orättvisa. *Derföre bör elementarskola och gymnasium åtskiljas.*

Ett tredje skäl, som äfven ofta anföres, synes Utskottet icke utan all betydelse. Undervisningen bör var väsentligen olika för de olika åldersskedena, för *gossens* och för *ynglingens*. På båda sidor om manbarhetsperioden befinner sig lärjungen på en helt olika ståndpunkt i utveckling, icke allenast i fysiskt och moraliskt, utan äfven i intellektuellt hänseende. Hos gossen äro minne och fantasi mest verksamma; hos ynglingen förståndet. Men denna olikhet i intellektuel utveckling bör motsvaras af den olikhet i undervisning, som deraf må betingas. Dessutom bör undervisningen i elementarskolan mera vara fördelad på klasslärare, i gymnasiet mera på ämneslärare. Fordringarna för kompetens till lärarebefattning i skolan bör vara olika med dem för kompetens såsom lärare å gymnasium m. m.

Ehuru Utskottet för sin del tror, att befogenheten af nu anförda skäl icke kan i hufvudsak jäfvas, har dock Utskottet enligt sin uppfattning ännu starkare grunder, hvarpå det kan bygga sitt förord om skiljsmessa mellan elementarskolan och gymnasium.

Vår nuvarande läroverksstadgas § 1 lyder:

De af staten bekostade allmänna läroverken hafva till ändamål så väl att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning, som ock att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas. Ändamålet är angifvet vara af tvegehanda art. Dels skall det allmänna läroverket meddela medborgerlig bildning utöfver omfånget af folkskolans verksamhet och således utgöra en fortsättningsskola till denna, dels skall det grundlägga vetenskapliga insigter. Detta kan icke tolkas på något annat sätt (jmf. Pedagog.

Tidskrift 1870, p. 114, afhandl. af G. F. Gilljam) än att den »medborgerliga bildningen» hänvisar på de 5 nedersta klasserna och de »vetenskapliga insigterna» på de 2 högsta klasserna. I afseende på undervisningens ändamål har således äfven *staten* skilt allmänna läroverket i elementarskola och gymnasium, åtminstone i skolstadgans § 1. Går man deremot till tillämpningen, så visar sig att man i betydlig mån afvikit från den fastställda principen. Man har ansett, att den vetenskapliga grundläggningen icke kan erhålla nödigt utrymme i gymnasialafdelningen, hvadan man varit nödsakad att med skjutande å sido af elementarskolans mål att fortsätta den medborgerliga bildning, som i folkskolan begynnes, göra äfven elementarskolan till en grundläggande anstalt för vetenskapliga insigter. På latinlinien börjar man i fjerde klassen latin och i femte franska. Realisterna börja i fjerde klassen engelska och i femte franska. På de tre språken latin, engelska och franska läppjar man således i en eller två af nedre skolans klasser utan den ringaste afsevärda nytta, såvidt man ej fortsätter sina studier på gymnasiet. Samma förhållande är det med vissa delar af matematiken, som påbörjas i nedra skolan. Det är uppenbart att en dylik anordning, hvilken inskränker omfånget och värdet af den medborgerliga bildning, som eljest i elementarskolan borde kunna meddelas, är förestafvad af omsorgen om en tidig och god grunds läggande för de vetenskapliga insigterna, synnerligast de filologiska. Om nu de begge angifna ändamålen icke skulle anses fullt rymmas bredvid hvarandra i vår nuvarande läroverksorganisation, torde man böra undersöka, hvilketdera är det viktigare. Hvilket är för *staten*, för *nationen* betydelsefullare, den medborgerliga bildningen eller de vetenskapliga insigterna? Svaret på denna fråga anser Utskottet vara tydligt och klart lemnadt af läroverksstatistiken. Af följande tablå öfver

Lärjungeantalet vid allmänna läroverken och pedagogierna

	Kl. I—V.	Kl. VI—VII. 1.	Kl. VII. 2	Summa.
h.t. 1874	9,723	2,085	512	12,320
75	10,123	2,117	472	12,717
76	10,601	2,267	467	13,335
77	10,803	2,502	479	13,775
78	11,197	2,752	504	14,453
1874—78	+1,474	+667	—8	+2,133

framgår att af 14,453 lärjungar

h.t. 1878 befunno sig i	Kl. I—V	11,197
	i VI—VII 1.	2,752
	i VII 2	504
	Summa	14,453.

Under det att totala lärjungeantalet stigit sedan år 1874 med 2,183, har af denna ökning kommit på klasserna I—V 1,474 och på klasserna VI—VII 1,667, under det att lärjungeantalet i VII. 2 deremot något minskats. År 1874 genomgingo 512 lärjungar af 12,320 hela läroverket. — r 1878 af 14,453 endast 504. Af följande tablå öfver

Lärjungeantalet i klasserna

	II.	VI. 1	VII. 2
h.t. 1874	2,451	892	512
75	2,427	883	472
76	2,544	965	467
77	2,525	1,078	479
78	2,602	1,148	504

framgår vidare att, då t. ex. 2,602 lärjungar finnas i andra klassen, göra endast 1,148 sitt inträde i nedre sjetten och endast 504 i öfre sjunde. Ungefär 66 procent lemna således läroverket utan att börja gymnasiet och omkring 80 procent utan att genomgå högsta årsafdelningen. Af hela antalet lärjungar i våra allmänna läroverk besöka således fyra femtedelar desamma, för att erhålla medborgerlig bildning utöfver omfånget för folkskolans verksamhet, och endast en femtedel för att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitetet eller högre tillämpningsskolor *möjligen* komma att vidare utbildas. Granskar man ofvanstående tabeller, skall man ock finna att antalet af de förra årligen ökas, under det att de senares antal såväl absolute som i synnerhet relative aftager. Utskottet måste således fastställa såsom en obestriddig sanning att *statens allmänna läroverk för det långt stora flertalet af lärjungar göra tjänst såsom borgarskolor och endast för ett mindretal såsom lärdomsskolor, samt att detta förhållande är från år tilltager*. Då så är, är det då statens skyldighet, att för fåtalets ovissa framtid uppföra det stora flertalets sannskyldiga nytta? Eller är detta ens statens rättighet? Måste den speciela grundläggningen för vetenskapliga insigter börja redan i skolans nedre klasser, hvilket Utskottet för sin del bestrider, så nödgas vi upprätta lärda nederskolor vid sidan af de andra. Kan åter denna speciela grundläggning ske på gymnasiet, hvilket är Utskottets åsigt, så bör gymnasiet såsom lärdomsskola afskiljas från nederskolan, hvilken må meddela hvad till allmän borgerlig bildning hör och intet annat. I hvilketdera fallet som helst bör således den *nuvarande* nederskolan afskiljas som ett sjelfständigt läroverk med sitt egna ändamål, för hvilket densamma får uteslutande verka.

I afseende på det behof af undervisning, som kan kännas och tillfredställas, äro samhällsmedlemmarne i ett land genom olika förmögenhetsvilkor och ställning delade i trenne större klasser. Den *obemedlade* kan icke und-

vara sina barn längre tid än som i regel erfordras för att inhemta folkskolans nuvarande minimum. För den stora *medelklassens* barn är det i allmänhet möjligt att egna sin tid åt skolan, till dess de konfirmerats; sedan måste de börja den art af förvärf, hvarpå de skola bygga sin framtida utkomst. De *mera bemedlades* tillgångar åter medgifva dem att låta sina barn sysselsätta sina barn med studier intill myndighetsåldern och äfven derutöfver. Enligt Utskottets åsigt bör staten möjliggöra och tillgodose alla dessa klassers behof, men i den ordning de nyss blifvit uppräknade och städe med aktgifvande på de högre anlagen. För staten måste det nemligen vara af större vigt att de, hvilkas tillgångar icke alls eller blott i mindre grad tillåter dem att bekosta barnen nödig undervisning, genom dess bemedling, erhålla sådan, än att de, hvilka kunna bereda sig tillgång till högre vetande genom egna medel, blifva i detta hänseende särskildt gynnade. I Norge äro skolorna af trenne slag: Almueskoler, Middelskoler och Gymnasier. I Sverige hafva vi deremot ingen särskild skola inrättad för medelklassens behof af undervisning. Det är dit Utskottet syftar, när det vill understödja motionärens förslag att för detta ändamål vinnande skilja elementarskolan från gymnasierna.

Man skulle visserligen kunna vinna samma ändamål genom att höja folkskolan så, att dess öfre klasser kunna ersätta hela elementarskolan. Äfven om detta är det mål, hvartill man må anse sig böra sträfva, står möjligheten att uppnå detsamma ännu alltför långt i fjerran för att vi skulle vara berättigade att skjuta från oss en åtgärd, hvilken för närvarande är fullt utförbar och skall medföra enahanda fördel. Om man inom ett eller annat år indrager allmänna läroverkens första klass och inom ett tiotal af år äfven dess andra, så torde man dock sannolikt nödgas vänta länge, innan dess tredje klass kan ersättas af folkskolan, och naturligtvis ännu längre, innan man kan indraga klasserna IV och V. Det synes Utskottet i och för sig opolitiskt och dertill orättvist mot den uppväxande generationen i våra dagar att stanna qvar på den nuvarande ståndpunkten för att under så lång tid invänta, hvad möjligen komma skall.

Bör man således tillsvidare behålla elementarskolans 4 klasser, så är det ock enligt Utskottets uppfattning nödvändigt att skilja elementarskolan från gymnasierna för att på samma gång kunna sätta den förra i samband med folkskolan. Genom de hemställanden, som Utskottet under 2 c) och d) gjort till Kammaren angående latinstudiets uppskjutande till 6:te klassen och om lärjunges rätt att i nedre skolan blott läsa *ett* lefvande språk, har Utskottet för sin del redan aflägsnat det hinder för nederskolans skiljande från gymnasium, som ligger i sammanblandningen af de båda ändamål, hvarom läroverksstadgans § 1 talar. Men detta synes Utskottet icke nog. Så länge elementarskolan förblir sammankopplad med gymnasium, skall till andra, förr

påpekade olägenheter äfven komma att den frågan alltid kan väckas till lif, huruvida icke grundläggningen af de vetenskapliga insigterna borde börja i de lägre klasserna, huruvida således icke undervisning i latin och lefvande språk borde börja i 5:te, 4:de, 3:je och hvarföre icke i 1:sta klassen, såsom 1872 års komitébetänkande föreslog i fråga om latinet. Man kan då icke mot ett sådant yrkande ställa det faktum, att gymnasier och nederskolor äro skilda och hafva hvar sitt särskilda ändamål. *Utskottets förslag under punkterna c) och d) afgör för tillfället en sakfråga. Delningen af allmänna läroverket i elementarskolan och gymnasium afgör för sannolikt all framtid en principfråga.*

När Utskottet således i full öfverensstämmelse med syftet af 1870 års riksdags skrifvelse tillstyrker denna delning är det icke Utskottets mening att nederskolan och gymnasium, då de finnas på samma plats, icke må kunna rymmas inom samma läroverkshus och äfven åtminstone till en början, endels använda samma lärare. Samma sak vore med reall och klassiskt gymnasium, ifall de förekomma i samma stad. Att de fall, då detta kan vara lämpligt eller nödigt, emellertid skola blifva sällsynta, om den nu förordade delningen blir lag, torde framgå af hvad Utskottet här nedan vill yttra.

Utskottet har nämligen ännu ett annat skäl, hvarföre det anser sig böra påyrka den omordade delningen. För att lemna undervisning åt 3,256 lärjungar på gymnasialafdelningarna bekostade staten år 1878 33 gymnasier. Lärjungeantalet uppgick således till ungefär 99 lärjungar i medeltal i hvarje gymnasium. Med den utveckling, som kommunikationsväsendet nu erhållit i vårt land, vågar Utskottet anse att äfven med nödigt aktgifvande å det undantag, som Norrland ännu i detta hänseende kan bilda, det vore fullt tillräckligt sörjdt för den högre bildning, som å gymnasialafdelningen skall grundläggas om i landet funnes till exempel 20 gymnasier, hvaraf flertalet klassiska, så länge den klassiska linien är mera besökt, och flertalet reala, då den reala liniens lärjungeantal blir öfvervägande, hvilket icke torde länge dröja. Den besparing, som genom en sådan anordning skulle vinnas för statsverket, framgår af följande beräkning. År 1876 funnos 31 fullständiga elementarläroverk, I klasserna VI och VII, undervisade 182 lektorer och 31 rektorer, summa 213. Om man för lättare räknings skull anser att af rektors aflöning den del deraf, som motsvarar lektorslön kommer på gymnasialafdelningen, så medtog undervisningen derstädes 213 lektorslöner. Dessutom läste adjunkter 2,103 timmar i klasserne VI och VII hvilket gifver efter medeltalet för adjunkters timtjenstgöring 86 adjunktsbefattningar. Enligt komitén för reglering af lärarnes löner utgör medeltalet af lektorslön ungefär 2,800 och af adjunktslön 1,800 kronor. Kostnaden för klasserna VI och VII vid de 31 läroverken uppgick således till:

213 lektorslöner à	Kronor 2,800 —	Kronor 596,400 —
83 adjunktslöner à	„ 1,800 —	„ 151,400 —
		Summa Kronor 747,800 —

och således till kronor 24,100 eller afrundadt kronor 24,000 i medeltal för hvarje gymnasium. Den omordade besparingen skulle således uppgå först och främst till $24,000 \times 13$ eller kronor 312,000. Dertill bör läggas den mindre kostnad, som uppstår derigenom att enligt Utskottets förslag gymnasierna blifva endera klassiska eller reala, och icke, såsom nu i de allra flesta fall eger rum, lemna undervisning å båda linierna. Dessa 20 gymnasier skulle erhålla ett lärjungeantal af öfverhufvud 163 lärjungar. Detta antal är tillräckligt högt för att erfordra en särskild styresman och särskilda lärare, hvadan Utskottet håller före — såsom förut blifvit antydt — att endast i undantagsfall neder-skola och gymnasium eller de två olika slagen af gymnasier komma att inrymmas inom samma läroverk. Den nu påpekade besparingen kan emellertid icke vinnas, utan att läroverksstadgan delar det nuvarande elementarläroverket i elementarskola och gymnasium med hvar sitt särskilda ändamål samt äfvenledes håller de reala och klassiska gymnasierna oberoende af hvarandra och af skolan.

Utskottet har anledning föreställa sig att de, som vilja sträfva för indragning ej allenast af allmänna läroverkets nedre klasser utan äfven af dess öfversta årsafdelning, måhända skola anse, att det nu förordade förslaget skall bidra att fastläsa skolans klasser både nedtill och upp till. Utskottet håller dock för sin del före, att detta är en oberättigad farhåga. Beträffande den nedre skolan är det ju uppenbart att dennas skiljande från gymnasiet och närmande till folkskolan skall underlätta möjligheten af dess slutliga uppgående i denna senare, ifall detta skulle anses önskvärdt. Hvad gymnasialafdelningen beträffar, ser Utskottet intet hinder för indragning af öfversta årsafdelningen, då sådant må anses lämpligt, uppstå derigenom att de olika gymnasierna blifvit skilda från hvarandra och skolan. Tvärtom torde det i sådant fall blifva långt lättare att ordna ämnen och kurser, så att man åtminstone inom realgymnasium kan på tre år medhinna det hufvudsakliga af hvad som nu erfordrar fyra. Låter man indragning af en årsafdelning åtföljas af indragning af gymnasier, så erhåller man större lärjungeantal i de tre återstående årsafdelningarna och derigenom full sysselsättning för den lärarepersonal, som användes.

Af hvad här ofvan blifvit yttradt, framgår att Utskottet måste anse Herr Axells yrkande i C 2:o a) att elementarskolan måtte sättas i samband med folkskolan vara befogadt. Då man genom elementarskolans skiljande från gymnasiet, skapat en skola för medelklassens behof af en högre allmän bildning än den, som folkskolan kan lemna, och således närmast elementar-

skolan till folkskolan samt gjort den förra till en fortsättningsskola af den senare, så böra ock de båda sättas i närmare samband med hvarandra. Detta har blifvit så mycket nödvändigare, som enligt utskottsmajoritetens förslag elementarskolans första och eventuelt dess andra klass skola af folkskolan ersättas. Sambandet mellan folkskolan och elementarskolan bör nu blifva sådant, som det förr var mellan elementarskolans första och andra klass. Härmed afser Utskottet, att folkskolan i allmänhet må kunna meddela lärjungen det vetande, som erfordras för inträde i elementarskolans blifvande nedersta klass, och att således fordringarna för inträde i denna icke innefatta kunskap i andra ämnen än dem, hvari folkskolan undervisar. Utskottet anser sig böra särskildt påyrka detta, då den möjlighet väl eljest kan tänkas, att man måhända skulle vilja föreskrifva någon kännedom i ett lefvande språk såsom vilkor för inträde, sedan klassantalet i elementarskolan blifvit minskadt från fem till fyra eller tre. Sådant är förhållandet t. ex. i Danmark, der för inträde i skolans nedersta klass fordras rätt betydlig kunskap både i tyska och franska.

På grund af hvad Utskottet nu anfört, får Utskottet med anledning af Herr Axells yrkande under punkterna A 1) 2) 3) 4) och C 2:o a) samt af de delar af Herr Borgs motion, som dit kunna hänföras, hemställa,

g) 1:o) att elementarläroverket delas i elementarskola och gymnasium, den förra motsvarande nuvarande klasserna II—V, det senare de öfre klasserna;

2:o) att elementarskolan skall hafva till ändamål att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning;

3:o) att gymnasium skall hafva till ändamål att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitetet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas;

4:o) att gymnasierna blifva af tvänne slag, reala och klassiska, hvilka hållas oberoende af hvarandra och skolan;

5:o) att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarna till den förra må höjas till hvad den senare, rätt utvecklade, bör kunna åstadkomma, men icke derutöfver.“

af Herrar *Severin Axell, A. F. Petterson* och *Ol. Larsson*, som ansett Utskottets utlåtande under denna punkt böra så fortsättas: »Under punkt C. 2:o) yrkar Herr Axell att en blifvande komité borde, förutom andra till undervisningen hörande frågor, äfven taga i öfvervägande följande:

b) huruvida icke lärjunge i elementarskola bör erlägga en viss afgift samt kostnaderna för öfrigt fördelas mellan kommun, landsting och staten, men medellöse till en viss procent af lärjungeantalet vara från afgift befriade;

c) huruvida icke elementarskolan bör vårdas och styras af kommunen och landsting inom vissa af staten föreskrifna gränser.

d) huruvida icke lärjunge i gymnasium bör erlägga full mot kostnaderna svarande afgift, men medellöse till viss procent och under vissa vilkor vara befriade från afgift, hvilken i stället erlägges af staten, som har att godkänna gymnasiets stadgar och utöfva kontroll öfver undervisningen.

Utskottet, som förut förordat elementarskolans skiljande från gymnasiet och dess närmande till folkskolan, anser äfven de skäl, som motionären anfört för ett måttligt höjande af afgiften i elementarskolan samt för kommunens och landstingets deltagande jemte staten i återstoden af kostnaderna samt i skolans vård och styrelse, vara välbetänkta. Redan nu tjenstgör elementarskolan i långt öfvervägande grad icke såsom en *statens* skola för utbildning af dess blifvande embetsmän, utan såsom en *kommunens* och *länets* skola för bibringande af allmän medborgerlig bildning utöfver folkskolans omfång. Ännu mera uteslutande varder denna elementarskolans egenskap att i första rummet tjena ett *kommunalt* ändamål, sedan densamma blifvit skild från gymnasiet i syfte att bättre tillfredsställa medelklassens behof af allmän medborgerlig bildning. Det måste då förefalla mindre billigt, att alla kommuner skola betala sin dryga anpart i kostnaderna för folkskolan, under det att en del kommuner — städerna — erhålla den skola, som fortsätter och delvis ersätter folkskolan, till skänks af staten, utan eller med föga kostnader för dem sjelfva. Riksdagen har äfven varit af samma åsigt, då den på senare tider ålagt stadskommuner skyldighet att bygga skolhus, såsom vilkor för erhållande af nya eller utvidgade läroverk. Motionären föreslår således ingen nyhet, då han påyrkar kommunens deltagande i kostnaderna för elementarskolan, ty representationen har redan i enstaka fall tillämpat denna princip. Det torde emellertid vara nödigt att denna kommunens skyldighet blir närmare bestämd och blir lika för alla, äfvensom billigt, att den blir i någon mån ökad. Men det är icke allenast stadskommunen eller köpingen, som hemtar fördel af elementarskolan, utan äfven omgifvande landsbygd och derigenom länet. Det torde derföre vara fullt rättvist, att äfven länet på sig tager någon anpart af kostnaderna. Denna torde icke behöfva blifva synnerligen stor, om terminavgifterna höjas till exempel till 25 kronor, ty totala medelkostnaden för en lärjunge i klasserna I—V torde icke för närvarande uppgå till öfver 90 kronor om år. Denna siffra skall ytterligare nedgå, om de af Utskottet förordade indragningar af klasser och läroverk genomföras. Ehuru såväl kommunens som landstingets bidrag till elementarskolan således uppenbarligen böra blifva långt mindre än man torde föreställa sig, vågar Utskottet anse det deras deltagande i kostnaden och äfven till någon del i densamnas styrande och vårdande är af

stor vigt och betydelse. I kommunernas och landstingens bidrag finner Utskottet det bästa korrektivet mot de lokala intressenas anstormning mot statskassan för erhållande af nya eller utvidgade läroverk. Likaledes torde dessa bidrag blifva reformens bästa bundsförvandt, när indragning af öfverflödiga eller mindre behöfliga läroverk skall i Riksdagen genomdrivas. Få stadsfullmäktige och landsting någon del i skolans vård och styrelse, skall detta framkalla en lokal, verksammare kontroll samt upprycka, stärka, stödja och lifva, der så behöfves.

Vid den föreslagna höjningen af terminsafgiften bör iakttagas, att densamma blifver måttlig äfvensom att icke allenast medellöse, utan äfven mindre bemedlade böra erhålla hel eller partiel befrielse.

Motionären har vidare yrkat, att komitén måtte få i uppdrag att undersöka, huruvida icke lärjunge i *gymnasium* bör erlægga full mot kostnaden svarande afgift, men medellösa vara från afgift befriade. I motiveringen (pag. 9) har motionären inskränkt förslaget derhän, att om denna afgift skulle befinnas vara för hög, bemedlad lärjunge endast skulle ersätta större delen af kostnaden. Så modifierad anser sig Utskottet böra understödja motionärens hemställan. Genom den indragning af gymnasier, som Utskottet ofvan förordat, skall medelkostnaden för en lärjunges undervisning å gymnasialafdelningen icke uppgå högre än till omkring 150 kronor per år. Ehuru Utskottet i likhet med motionären anser det vara med full billighet öfverensstämmande att den mera bemedlade ersatte hela denna kostnad, anser dock Utskottet att språnget måhända vore för stort, om det toges på en gång och vill derföre uttrycka den åsigt, att en terminsafgift af till exempel 50 kronor, således 100 kronor om året, torde vara en lämplig medelväg. Vid de *norska* läroverken utgöra årsafgifterna i gymnasieklasserna mellan 128 och 160 kronor, i *Danmark* 144 kronor, i *Preussen* mellan 64 och 100 kronor. Motionären har i sin motivering vidare yttrat, att, om lärjunge får betala större delen af kostnaden för undervisningen å gymnasier, blifva dessa egentligen privata läroverk. Härutinnan kan dock Utskottet icke instämma, isynnerhet om terminsafgiften icke sättes högre än till exempel två tredjedelar af verkliga kostnaden; statens bidrag för att fylla den återstående delen samt för att befria medellöse och mindre bemedlade från afgift blir ändock så stort, att gymnasiet fortfarande måste förblifva en statens institution. Det är derföre origtigt, att genom några bestämmelser inskränka statens myndighet öfver gymnasier, såsom motionären föreslagit. Genom terminsafgifternas betydliga höjande i statens gymnasier kunna de privata gymnasier lättare konkurrera, hvilket deremot skulle blifva lika svårt som hittills, om höjningen blefve obetydlig. Såsom vilkor för större eller mindre befrielse från terminsafgift till gymnasier torde framstående anlag och flit

böra föreskrifvas, äfvensom afdrag göras om två eller flere bröder samtidigt besöka detsamma.

På grund af hvad Utskottet nu anfört, får Utskottet hemställa med anledning af Herr Axells yrkande i punkterna C. 2:o b), c) och d) samt af de delar af Herr Borgs motion, som beröra samma ämnen:

g) 6:o) att terminsavgiften i elementarskolan bör måttligt höjas, samt kostnaderna för öfrigt fördelas mellan kommun, landsting och staten, men medellöse och mindre bemedlade till en viss procent af lärjungeantalet vara från större eller mindre del af denna afgift befriade;

7:o) att kommuner och landsting erhålla andel i elementarskolans vård och styrelse;

8:o) att lärjunge å gymnasium bör erlægga större delen af kostnaderna för undervisningen, men medellösa och mindre bemedlade till en viss procent af lärjungeantalet och under vilkor af framstående anlag och flit vara befriade från större eller mindre del af denna afgift.»

Tablå öfver Allmänna Läroverken.

Län.	Areal fast-land och öar i svenska qv.-mil.	Folkmängd 1877 $\frac{1}{2}$.	Mil jernväg 1880 Januari.	Allmänna Läroverk.					Lärjungars antal höstterminen 1877.					Summa.			
				I. Högre	II. 5-klassiga	III. 3-klassiga.	IV. 2-klassiga	V. 1-klassiga.	I. Högre	II. 5-klassiga.	III. 3-klassiga.	IV. 2-klassiga.	V. 1-klassiga.				
Stockholms stad	64,97	165,677	16,6	Gymnasium	5	Real-läroverket.	Södertelje	Öregrund	305	1300	62			1,967	Stockholms stad		
Stockholms län		110,606		Nya elementarskolan	Norrtelje	Järoverket.			300	65		35	3	103	Stockholms län		
Upsala	44,85	107,121	25,6	Upsala	Enköping			Mariefred	517	70			587	Upsala			
Södermanlands	54,87	143,929	22,7	Nyköping, Strengnäs	Eskilstuna				200	138	79		16	433	Södermanlands		
Östergötlands	87,33	268,584	26,0	Linköping, Norrköping	Vadstena	Söderköping			476	346	97	34		953	Östergötlands		
Jönköpings	92,98	193,113	33,4	Jönköping	Ekesjö	Vernamo	Grenna		513	125	36	25		699	Jönköpings		
Kronobergs	78,25	168,031	27,9	Vexjö					316					316	Kronobergs		
Kalmar	95,38	241,939	29,7	Kalmar, Vestervik	Oskarshamn	Vimmerby	Borgholm	Mönsterås	370	162	64	29	30	34	689	Kalmar	
Gotlands	26,87	54,964	5,3	Visby					289					289	Gotlands		
Blekinge	25,35	134,005	6,5	Karlskrona	Karlshamn	Sölvesborg			298	88	22	30		438	Blekinge		
Kristianstads	54,88	230,869	20,8	Kristianstad		Ronneby		Simrishamn	288		54		34	376	Kristianstads		
Malmöhus	40,99	343,074	31,3	Malmö, Lund, Helsingborg	Ystad, Landskrona	Engelholm.	Trelleborg		346	489	260	103	102	41	1,341	Malmöhus	
Hallands	41,75	133,988	4,6	Halmstad		Varberg	Kungsbacka	Falkenberg Laholm	182		37	10	8	29	266	Hallands	
Göteborgs	42,93	252,952	3,3	Göteborg	Göteborg Uddevalla	Göteborg Strömstad	Kongelf		600	141	109	75	36	25	17	1,003	Göteborgs
Elfsborgs	104,27	288,963	39,4	Venersborg	Borås	Alingsås		Ulricehamn.	241	74	48	48		14	425	Elfsborgs	
Skaraborgs	71,46	256,712	40,7	Skara	Mariestad, Lidköping Sköfde	Åmål			349	78	88	125	58	28	726	Skaraborgs	
Vermlands	152,73	268,557	48,8	Karlstad	Kristinehamn	Falköping	Hjo		418	96	49	47		610	Vermlands		
Örebro	72,73	181,236	56,1	Örebro		Filipstad			450		36	50	38	574	Örebro		
Vestmanlands	56,78	126,753	30,1	Vesterås	Arboga	Arvika	Nora Köping Hedemora	Linde	223	69	28	50		370	Vestmanlands		
Kopparbergs	243,32	189,650	24,4	Falun		Askersund		Säter	212			9	8	229	Kopparbergs		
Gefleborgs	155,83	169,194	27,5	Gefle, Hudiksvall	Söderhamn	Sala			258	137	63			458	Gefleborgs		
Vesternorrlands	203,73	158,134	11,1	Hernösand	Sundsvall	Örnsköldsvik			200	124		24		348	Vesternorrlands		
Jemtlands	413,96	78,387	8,2	Östersund					158					158	Jemtlands		
Vesterbottens	471,48	101,449	—	Umeå		Skellefteå			203		27			230	Vesterbottens		
Norrbottnens	862,34	86,655	—	Luleå	Piteå	Haparanda			89	54	44			187	Norrbottnens		
	3,560,03	4,484,542							9,519	2,990	828	254	184	13,775			

Bilaga till Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande, 1880, N:o 7 (i Samlingen N:o 23).